

CEMAT VENÄJÄN TALOUSNÄKYMÄT 1/2013

5.6.2013

Sisällysluettelo

Globaalitalouden hiljeneminen heijastuu myös Venäjälle.....	2
Teollisuustuotannon kasvu hiipuu edelleen	5
Vähittäiskaupan hidastuva kasvu kannattelee taloutta.....	9
Kiinteiden investointien kasvu hidastui selvästi	12
Inflaatio kiihtymässä edelleen.....	15
Tulotaso nopeassa nousussa, työttömyys ennätysalhaista	18
Budjettipolitiikkaa pyritään jälleen tiukentamaan	22
Rahoitusmarkkinat uudistuvat hitaasti	25
Venäjän ulkomaankaupan kasvu hidastunut	28
Suorat ulkomaiset investoinnit Venäjälle laskussa	32
Venäjän suorat investoinnit ulkomaille kääntyneet laskuun.....	36
Suomen vienti Venäjälle kasvussa; investointeja suunnitellaan rakennusallalle	39
Venäjän WTO-jäsenyyden vaikutukset eivät vielä näy	44
Mistä uuden kasvun eväitä Venäjälle?	46

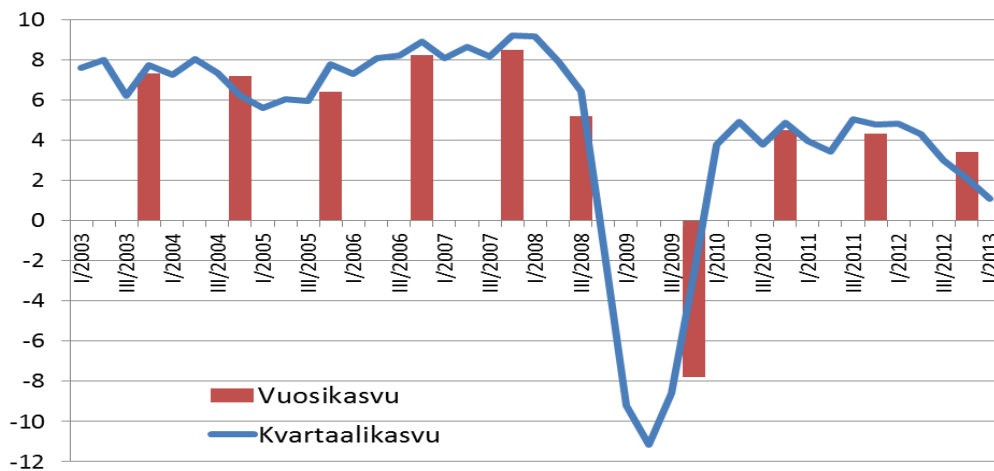

Gloaalitalouden hiljeneminen heijastuu myös Venäjälle

- **Taloukasvu hiipunut korkeasta öljynhinnasta huolimatta**
- **Alkuvuoden kvartaalikasvu vain 1,6 %¹; ennusteita kuluvalle vuodelle alennettu**
- **Hallituksessa monia näkemyksiä uusista kasvun keinoista**

Ennakkotietojen mukaan Venäjän bruttokansantuote (BKT) **kasvoi viime vuonna 3,4 %** ollen noin 62.000 mrd. ruplaa (noin 1.500 mrd. euroa), mikä nosti Venäjä maailman 8. suurimmaksi taloudeksi hienoisesti ohi Italian (IMF 2013). Venäjä on kasvattanut globaalia taloudellista painoarvoaan merkittävästi vuoden 1998 syvän talouskriisin jälkeen: vuonna 2000 se oli maailman 19. suurin talous (mm. Argentiinan ja Turkin jälkeen) ja sen BKT oli vain kaksi kertaa suurempi kuin Suomen, kun se nykyään on kahdeksankertainen Suomeen verrattuna. Venäjän BKT/asukas on noin 14.250 dollaria eli kansainvälisessä vertailussa sijalla 48 (vuonna 2000 sijalla 91). Tämä on vain noin kolmannes Suomen tasosta, mutta huomattavasti korkeampi kuin muissa BRIC-maissa (Brasilia 12.000 dollaria, Kiina 6.000 dollaria, Intia 1.500 dollaria). Venäjän keskimääräinen BKT-kasvuvauhti on 2000-luvulla ollut 5,8 %, joskin suurimmissa metropoleissa kasvu on nopeampaa. **Alueelliset erot** ovatkin suuria: BKT/asukas on Moskovassa yli kaksinkertainen verrattuna maan keskiarvoon, Pietarissa kolmanneksen korkeampi, ja Luoteis-Venäjällä noin 10 % korkeampi kuin Venäjällä keskimäärin. Myös itäisillä harvaan asutuilla raaka-ainerikkailla alueilla BKT/asukas saattaa olla 3-4 -kertainen maan keskiarvoon nähden, kun Etelä-Venäjällä se on selvästi alhaisempi. Vuoden 2009 notkahduksen jälkeen Venäjän talouskasvu on pysytellyt 4-5 %:n tuntumassa, mutta hidastui selvästi viime syksynä viennin notkahtamisen vuoksi (Interfax 15.4.2013), mikä veti koko vuoden kasvun (3,4 %) yhden prosenttiyksikön edellisvuotta alhaisemmaksi (Kuvio 1).

Kuvio 1. Venäjän reaalisen bruttokansantuotteen (BKT) kehitys, I/2003–I/2013 (%)

Lähteet: Rosstat (2012), Venäjän talouskehitysministeriö (2012)

Huomionarvoista on, että talouskasvu on hidastunut, vaikka öljyn hinta on pysynyt korkealla. Viime vuosina lähes kolminkertaistuneen öljynhinnan tuoma kasvuefekti Venäjän talouteen näyttää siten hiipuvan. Kun tulevaisuudessakaan öljyn tuotanto- ja myyntimäärien ei odoteta merkittävästi kasvavan ja toisaalta öljyn hinnan arvioidaan nousevan vain hitaasti, energiasektorista saatava vetoapu tulee selvästi heikkenemään. Kuluven vuoden talouskasvu näyttää siten jäävän hitaaksi,

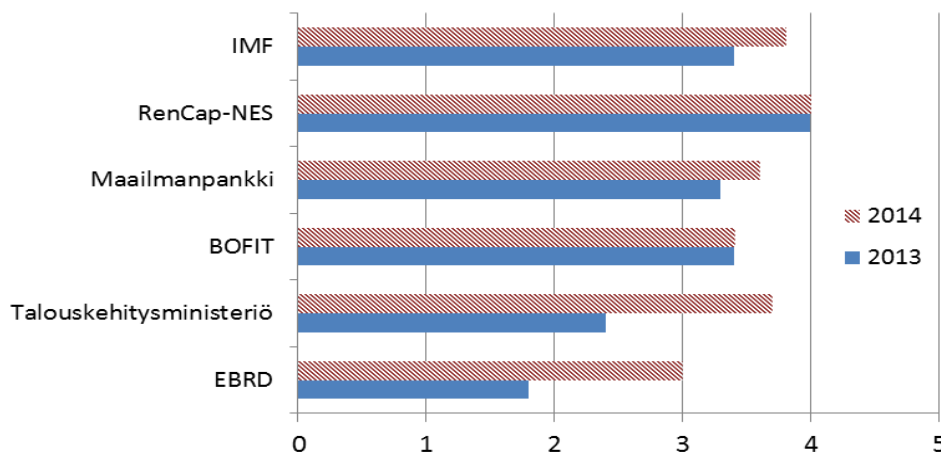
¹ Alkuperäistä kvartaalikasvuarviota (1,1 %) korjattiin ylöspäin 1,6 %:iin 17.5.2013.

mihin uskovat myös Venäjällä toimivat suomalaisyritykset. ”Hidastutaan tänä vuonna varmaan tuonne kolmen [prosentin] pintaan. En lähtisi sanomaan, että ensi vuosi on sen parempi.”

Kansainväliset ennustelaitokset ovatkin alentaneet arvioitaan Venäjän talouskasvusta (Kuvio 2). Kun vielä puoli vuotta sitten useampi laitos ennusti vuodelle 2013 neljän prosentin tai sitä korkeampaa kasvua, nyt ennusteet ovat selvästi alempia. Optimistisimman ennusteen antaneen RenCap-NES:n arvio perustuu oletuksiin maailmantalouden elpymisestä kuluvana keväänä, investointien kohenemisesta sekä Venäjän keskuspankin rahapolitiikan keventämisestä. Kun tällä hetkellä niin teollisuustuotanto, kaupan kasvu kuin investointiaktiivisuuskin ovat hiipumassa, on hyvin mahdollista että kuluvan vuoden BKT-kasvu jää lähemmäs 2-3 %:n lukemia. Kvartaalikasvu oli tämän vuoden alussa vain reilun prosentin, ja jopa taantuman uhasta on alettu puhua, mikä sai presidentti Putinin käynnistämään suunnitelmat mahdollisista elvytystoimista (Bloomberg 16.4.2013).

Kuvio 2. Ennusteet Venäjän bruttokansantuotteen (BKT) reaalikasvusta, 2013–2014 (%)

Lähteet: Eri tutkimuslaitokset.

Venäjän johto pyrkii kuitenkin **nopeuttamaan talouskasvua** eri tavoin. Joulukuussa presidentti Putin jatkoi linjapuheessaan kehitystavoitteiden listaamista, johon kuuluivat mm. BKT:n kasvun kiihdyttäminen 5 %:iin seuraavan kymmenen vuoden ajaksi, lapsiluvun selvä kasvattaminen demografisen kriisin voittamiseksi sekä korruption kitkeminen (The Telegraph 12.12.2012). Nämä olivat jatkoa Putinin kolmannen presidenttikautensa aluksi esittelemille suunnitelmille luoda Venäjän talouden tukipilariksi innovaatioihin perustuva korkean arvonlisän sektori energiasektorin oheen. Vuoteen 2020 ulottuviin kunnianhimoisiin tavoitteisiin kuuluvat mm. investointiosuuden kasvattaminen, korkean teknologian tuotannon osuuden nostaminen 30 %:iin BKT:stä sekä työn tuottavuuden kasvattaminen.

Käynnissä onkin nyt **hallituksen sisäinen väittely** oikeasta tavasta saavuttaa kovat kasvutavoitteet (Bofitvko 6/2013). Talouskehitysministeriön mukaan hyvä keino olisi kasvattaa selvästi valtion infrastruktuuri-investointeja ja rahoittaa ne energiatuloilla (pienentämällä vararahastoihin talletettavien varojen osuutta) sekä sijoittamalla eläkerahastojen varoja infrastruktuurihankkeisiin. Investointiprojektien valinnasta ja toteutuksesta vastaamaan perustettaisiin kehitysrahasto. Tähän liittyen liikenneministeriöllä onkin jo valmiina lista noin 30 suurhankkeesta, joihin kuuluvat mm. uusi kehätie Moskovan ympärille sekä Uralin alueen kehitysprojekti. Finanssiministeriö puolestaan keskittyisi investointi-ilmapiiirin kehittämiseen, koska hankkeiden rahoittaminen suhdanneherkillä energiatulolähteillä saattaa johtaa projektien keskeytymiseen, mikäli öljynhintaa laskisi selvästi.

Molempien ministeriöiden näkemyksissä on sekä perusteensa että riskinsä. Infrastruktuuri-investoinneilla kasvua pystytään luomaan nopeasti, kuten voidaan nähdä Kiinan esimerkistä. Venäjän heikko infrastruktuuri on yksi sen talouskasvun suurimpia hidasteita, ja investointiaste on alhaisempi kuin monessa muussa kehittyvässä taloudessa. Toisaalta Venäjän valtionrahoitteiset infrastruktuuriprojektit ovat yksi pahimpia korruption kohteita. Projekteja jaetaan pitkälti suhteiden perusteella, laatu on kyseenalaista ja mm. teiden rakentamisen on arvioitu maksavan Venäjällä yli kaksi kertaa enemmän kuin Euroopassa (RT 12.12.2012). Esimerkkinä on Pietarin ja Moskovan väliltä puuttuva moottoritie. ”...*eihän itse tien kustannus ole ongelma, vaan korruptio, kun jokaisen pitää ottaa jotain välistä. Moottoritien hinta tulee niin kalliiksi - moninkertaiseksi verrattuna siihen, mitä itse tie maksaa.*” Uudet valtionrahoitteiset infrastruktuuri-investoinnit todennäköisesti vain pahentaisivat korruption ongelmaa, jolloin projekteista saatava hyöty jäisi pieneksi. Sen sijaan finanssiministeriön liputtama investointi-ilmapiirin kohentaminen on hyvinkin perusteltu, joskin epätodennäköinen tie päästä nykyisestä tilanteesta nopeasti 5 %:n kasvulukemiin.

Lähteet

Bloomberg 16.4.2013. Putin Calls for Stimulus Plan After Recession Alarm. <http://www.bloomberg.com/news/2013-04-15/putin-calls-for-stimulus-plan-after-recession-alarm.html>

BOFIT (2012): BOFIT Venäjä-ennuste 2/2012. <http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/ennuste/Pages/default.aspx>

Bofitvko – BOFIT-viikkokatsaus 6/2013. Kuinka saada talous kasvamaan nopeammin?

EBRD (2012): Regional Economic Prospects in EBRD Countries of Operations October 2012. <http://www.ebrd.com/downloads/research/REP/regional-economic-prospects1210.pdf>

IMF (2013): World Economic Outlook Update. Gradual Upturn in Global Growth During 2013. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/update/01/index.htm>

Interfax 15.4.2013. Russian Econ Ministry expects GDP growth to quicken to 2.1 % in Q2.

Maaailmanpankki (2013): Country forecasts. <http://web.worldbank.org/external/default/main?contentMDK=23322759&menuPK=619690&theSitePK=612501&piPK=2904598&pagePK=2904583>

RenCap-NES - Renaissance Capital (2013) – New Economic School. <http://research.rencap.com/eng/default.asp>

Rosstat (2013). <http://www.gks.ru>

RT 12.12.2012. Road rage: Russians up in arms over corrupt, incompetent road builders. <http://rt.com/news/ekaterinburg-road-city-manager-855/>

The Telegraph 2012. Vladimir Putin calls on Russian families to have three children. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/vladimir-putin/9739678/Vladimir-Putin-calls-on-Russian-families-to-have-three-children.html>

Venäjän talouskehitysministeriö (2012). BKT-ennusteet 2013-2014 <http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/proгноз/indexпрогноз>

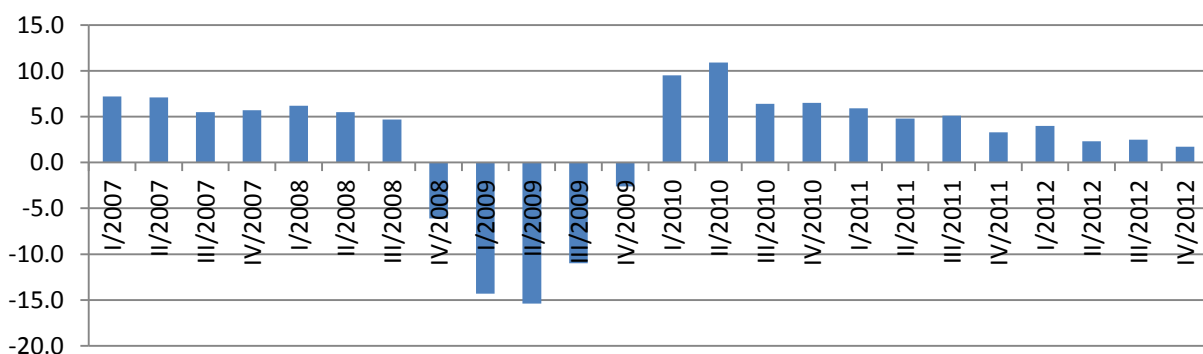
Teollisuustuotannon kasvu hiipuu edelleen

- Öljyntuotanto kasvaa hyvin hitaasti ja kaasuntuotanto jopa supistui
- Teollisuusyritysten pessimismi lieventymässä

Venäjän teollisuustuotannon arvo oli viime vuonna 19,2 biljoonaa ruplaa (479 mrd. euroa), eli yli viisinkertainen Suomeen verrattuna (89 mrd. euroa v. 2011), mutta vain noin kuudennes Kiinaan nähden (2.897 mrd. euroa v. 2012). Teollisuustuotanto romahti 1990-luvulla Neuvostoliiton hajoamisen vuoksi, mutta lähti jälleen kasvuun vuoden 1998 ns. ruplakriisin jälkeen (Karhunen ym. 2008, Bofit 2011). Teollisuustuotannon osuus Venäjän BKT:sta on sittemmin vaihdellut 32–38 %:n välillä, ollen nykyään 36 %, kun maatalouden osuus on puolestaan supistunut 3,9 %:iin ja palvelujen osuus on 60,1 %. (Bofit 2005, Rosstat 2013) Venäjän talouden rakenne on siten melko lähellä kehittyneitä talouksia; Suomessa teollisuustuotannon BKT-osuus on 28 %, kun Kiinassa se on 45 %. Venäjän teollisuus nojaa **energiaan ja raaka-aineisiin**: lisäarvotuotannolla mitattuna suurimmat toimialat ovat öljyn ja kaasun tuotanto (8,8 % BKT:sta), rakentaminen (6,5 %), koksintuotanto (3,5 %), energiantuotanto, -siirto ja jakelu (3,2 %) sekä elintarviketuotanto (2,2 %).² Yhdessä nämä alat muodostavat 24 % BKT:sta ja jopa 57 % teollisuustuotannosta, ja ovat siten kaupan alan ohella Venäjän talouden tukipilari. Alueellisesti tärkeimpiä teollisuuskeskittymiä ovat Moskovan, Pietarin sekä Uralin federaatiopiirin alueet. (Rosstat 2013)

Teollisuustuotannon kasvu oli nopeaa vuoden 2009 romahduksen jälkeen,³ mutta hidastui vuonna 2011 selvästi. Sittemmin esim. öljyn ja kaasun tuotantovolyyymi on kasvanut vain vähän (1 %), rakentamisen kasvuluvut ovat puolittuneet 5 %:iin ja elintarviketuotanto on polkenut paikallaan. Vuoden 2012 lopulla **teollisuuden tuotantovolyymin** hidas kasvu (Kuvio 3) painoi koko vuoden lukemat 2,6 %:iin (Talouskehitysministeriö 2013). Syynä oli kasvun hiipuminen mm. maakaasun ja autojen kysynnässä, koneenrakennuksessa sekä rakennusinvestoinneissa. Harvoja valopilkkuja olivat ajoneuvojen tuotanto (kasvua 12,7 %) sekä elintarviketuotanto (5,1 %). Suomalaisyrityksessä uskotaan positiiviseen kehitykseen: ”Viimeisten vuosien aikana Venäjän oma teollisuus on lähtenyt selkeästi kasvuun, ja sieltä tulee uusia kyselyjä, ja uudet tuotteet tarvitsee uusia osia.”

Kuvio 3. Teollisuustuotannon vuotuinen %-muutos vuosineljänneksittäin, 2007-2012

Lähde: Venäjän talouskehitysministeriö (2013)

² Esim. öljyn ja kaasun tuotannon arvo viime vuonna oli 117 mrd. euroa ja elintarviketuotannon 29 mrd. euroa.

³ Arvolla mitattuna teollisuustuotannon reaalikasvu kiihtyi ennen globaalia talouskriisiä yli 8 %:iin, supistui kriisin aikana, ja on tämän jälkeen kasvanut 3-4 %. Viime vuonna valmistustuotanto kasvoi 4,1 % ja oli arvoltaan 8.092 mrd. ruplaa (202 mrd. euroa). (Rosstat 2013)

Teollisuuden **liikevaihto** oli viime vuonna 37 biljoonaa ruplaa (926 mrd. euroa) eli kaksinkertainen tuotannon arvoon nähden.⁴ Suurimpien kaupunkien rooli on merkittävä: Pietarin osuus koko maan tehdasteollisuuden liikevaihdosta on vastikään noussut suurimmaksi (9,6 %) ohi Moskovon (9,2 %). Teollisuuden rakenne kaupungeissa ja niitä ympäröivillä alueilla vaihtelee Pietarin telakka-, avaruus- ja elektroniikkateollisuudesta Moskovon öljynjalostukseen ja elintarviketeollisuuteen. Sen sijaan kaivannaisteollisuuden tärkein keskittymä on öljy- ja kaasuvaroistaan tunnettu Uralin alue (41 % kaivannaisteollisuuden liikevaihdosta), jossa merkittäviä alueita ovat Hanti-Mansia (29 %) sekä Jamal Nenetsia (10 %). Viime vuosina Uralin merkitys on kuitenkin hieman pienentynyt, kun kaivannaisteollisuus on ollut kasvussa mm. Siperiassa (14 % alan liikevaihdosta) sekä Kaukoidässä (12 %) mm. Sahalinin öljyvarojen ansiosta. (Rosstat 2013)

Venäjän teollisuuden **haasteita** ovat energiariippuvuus, raakaöljyn tuotantokapasiteetti, maakaasun vientiongelmat sekä hidas teknologinen kehitys. *”Venäjä on täynnä semmoista teollisuutta, joka tekee tavaraa, joka ei kelpaa mihinkään, esimerkiksi länsimarkkinoille. On vanhentunutta osaamista ja tekniikkaa, yhtiöitä, joissa on viisi kertaa enemmän henkilöstöä kuin tarvittaisiin.”* Esimerkiksi **raakaöljyn** tuotantomäärä polki viime vuonna lähes paikallaan (+1,3 %), ja koska tuotanto pyörii nykyään lähes täydellä kapasiteetilla, sen ennustetaan pysyvän nykytasolla ainakin seuraavat kolme vuotta - huolimatta 6 %:n virallisesta kasvutavoitteesta vuoteen 2030 mennessä. Ongelmana ovat mm. vanhojen Länsi-Siperian öljylähteiden ehtyminen 2 %:n vuosivauhtia, uusien lähteiden tätä hitaampi tuotannon kasvu (1-2 % vuodessa), tarvittavan teknologian puute (mm. liuskeöljyn kaivaminen, *fracking*) sekä uusien tuotantoalueiden avaamisen kalleus. Venäjää uhkaakin öljyntuotannon väheneminen Neuvostoliiton romahtamisen jälkeiselle tasolle jo vuoteen 2020 mennessä. Myös **maakaasun** tuotanto on alamaissa: sekä koti- että vientimarkkinoiden kysynnän vähennyttyä tuotannon määrä supistui viime vuonna 2,7 % (653 mrd. kuutiometriin), ja vientiongelmiin odotetaan pahenevan lähivuosina, vaikka vientikapasiteettiin on investoitu voimakkaasti mm. uusia kaasuputkia rakentamalla. Vanhat maakaasulähteet ovat ehtymässä ja uusien avaaminen on hyvin kallista. Kannattavuusongelmien vuoksi Gazprom keskeyttikin uuden arktisen kaasukentän kehittämisen viime talvena,⁵ ja yhtiön on pelätty jopa ajautuvan konkurssiin muutamassa vuodessa. (Bofitvko 44/2012) Parhaimmillaan energiasektorin ongelmat voisivat kuitenkin johtaa Venäjän talouden rakenteen monipuolistumiseen.

Asiantuntijoiden mukaan Venäjän tulisikin suunnata painopistettä Arktisen alueen sijaan esim. Itä-Siperian liuskeiden hyödyntämiseen. Yritysten arvioidaan tarvitsevan verohelpotuksia, joita valtio on nyt ehdottamassa uusien öljy- ja kaasukenttien etsijöille 15 vuodeksi. Verohelpotukset kattaisivat 50 kenttää Itä-Siperiassa, ja niiden myötä 20 % Venäjän öljy- ja kaasuvaroista olisivat kannattavasti hyödynnettävissä. (Reuters 9.10.2012) Lisäksi suuryritysten rinnalle tarvittaisiin pk-yritysten innovatiivisuutta liuske-energiavarojen saamiseksi käyttöön ja jotta voitaisiin hyödyntää sellaisia vanhoja, pieniä kenttiä, joista isot yhtiöt eivät ole kiinnostuneita. Näyttää kuitenkin siltä, että Venäjä panostaa suuryhtiöihin ja pyrkii samalla lisäämään valtion kontrollia energiantuotannossa. (NY Times 4.12.2012) Öljy-yhtiö Rosneft on ostamassa TNK-BP-yhtiön, minkä jälkeen siitä tulee maailman suurin listattu valtion ohjaama öljy-yhtiö, ja se ottaa haltuunsa noin 40 % Venäjän öljyntuotannosta (aiemman vajaan neljäsosan sijaan) (KL 24.10.2012). Tällöin kaikkiaan yli puolet maan öljyntuotannosta on valtionyhtiöiden hallussa, minkä odotetaan vähentävän alan kilpailua ja kannattavuutta. Venäjän tarkoituksena on Rosneftin avulla päästä hyödyntämään arktisia

⁴ Liikevaihto on suurin tehdasteollisuudessa (608 mrd. euroa); selvästi pienempiä ovat kaivannaisteollisuus (218 mrd. euroa) sekä energiantuotanto (sähkö, kaasu ja vesi) (100 mrd. euroa).

⁵ Gazpromin laskuttamat hinnat ovat olleet noin kolminkertaiset markkinahintoihin verrattuna, minkä vuoksi se joutunee muuttamaan hinnoittelupolitiikkaansa nykyisistä pitkistä sopimuksista ns. spot-hintoihin.

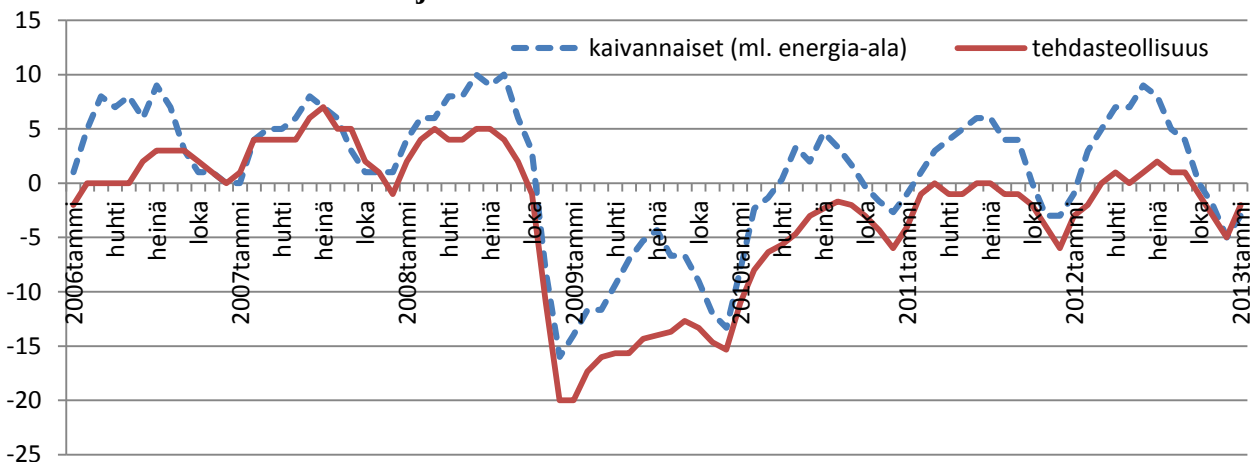

energiavaroja, ja presidentti Putinin arvellaan pitävän energiasektorin roolia sisä- ja ulkopoliittikan välineenä tärkeämpänä kuin sen kannattavuutta (Forbes 29.10.2012).

Venäjän teollisuustuotannon **valopilkkuja** ovat kaksi pientä alaa, elintarvike- ja autoteollisuus. Elintarviketeollisuuden osuus on 5 % koko teollisuustuotannosta ja se kasvoi viime vuonna 5,1 % (sisältäen juomat ja tupakan) ollen arvoltaan 29 mrd. euroa. Kasvua piti yllä ruoan kuluttajakysyntä etenkin lihan ja lihatuotteiden osalta, mikä johti jopa ylituotantoon loppuvuodesta kun myös tuontilihaa oli aiempaa enemmän tarjolla. Valtio panostaa alaan: Putinin tavoitteena on tehdä Venäjästä jälleen omavarainen ruoantuottaja jopa viidessä vuodessa, ja talousministeri esitti maatilojen tukemista 1,4 mrd. dollarin lisärahoituksella, sillä eläintuotanto muuttui jo tappiolliseksi (Moscow Times 6.2.2013). Suomalaisyrityksistä lihatalo Atria on kuitenkin onnistunut kääntämään Venäjän-toimintansa voitolliseksi. Toinen kehittyvä ala on liikennevälineiden valmistus, jonka volyymi kasvoi alkuvuodesta 2012 vielä yli 20 % ja koko vuonnakin lähes 13 % ollen arvoltaan noin 6 mrd. euroa. Nykyään venäläiskuluttajat haluavat kuitenkin tuontiautoja, ja kotimaisten valmistajien markkinaosuus on pudonnut 50 %:sta alle kolmannekseen vain kolmessa vuodessa (Itar-Tass 16.1.2013). Myös rengasmarkkinoiden kasvu on hidastunut, mutta Nokian Renkaat voitti markkinaosuuksia ja kasvoi kolminkertaista vauhtia alan keskivertoon nähden. Jatkossa kasvun odotetaan hidastuvan autokaupan hiljenemisen myötä (KL 7.2.2013).

Tehdas- ja kaivannaisteollisuuden **tulevaisuudenodotukset** ovat vaihdelleet syklisesti (Kuvio 4). Viime vuonna tehdasteollisuuden odotukset nousivat positiivisiksi ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2008. Kaivannaisteollisuuden odotukset vaihtelivat voimakkaammin, ja viime kesän käänne huonompaan oli jyrkempi, mikä heijasteli maakaasun kysynnän vähenemistä koti- ja ulkomaanmarkkinoilla. Pitkällä aikavälillä odotukset ovat hiljalleen parantuneet, joskin kriisiä edeltäneisiin valoisein näkymiin on vielä matkaa. Tämän vuoden alussa tehdasteollisuuden odotukset kohenivat jälleen, mikä näkyi myös alan ostopäälliköiden luottamusta kuvaavan HSBC/Markit Economics (2013) -indeksin nousuna koskien etenkin uusia tilauksia, kun viime vuonna ostopäälliköiden odotukset vaihtelivat neutraalien ja lievästi positiivisten välillä. Samaten suomalaisten teollisuusyritysten liiketoiminta Venäjällä sujuu jälleen paria viime vuotta selvästi paremmin, ja niillä oli keväällä 2013 vahvat kasvuodotukset myös tulevalle vuodelle. (SVKK 17.4.2013) ”Jos sä löydät oikeanlaisen hyvän alan, niin se voi kasvaa tosi nopeasti aika isoksi...”

Kuvio 4. Rosstatin kaivannais- ja tehdasteollisuuden luottamusindeksi 2006 – 1/2013*

*) Nollataso indikoi uskoa, että taloudellinen tilanne säilyy entisellään seuraavan kuukauden ajan; negatiivinen kertoo uskosta tilanteen huonontumiseen ja positiivinen uskoa paremmasta.

Lähde: Rosstat (2013)

Lähteet

Bofit (2005) Venäjän keskeiset tuotantoalat 2000-luvulla – sektorikatsaus.

http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/organisaatio/asiantuntijoita/Documents/bon0805.pdf

Bofit (2011) BOFIT Venäjä-tilastot 1990-2007.

http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/venajatilastot/Documents/BOFIT_Venajatilastot_1990_2007.pdf

Bofitvko 44/2012. Venäjän öljyn ja kaasun tuotanto 2012–2015 – hidasta kasvua. BOFIT-viikkokatsaus.

<http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/viikkokatsaus/Documents/v201244.pdf>

Forbes 29.10.2012. Vladimir Putin Is The New Global Shah Of Oil.

Itar-Tass 16.1.2013. Russian automotive market exceeds pre-crisis level.

Karhunen Päivi, Riitta Kosonen, Johanna Logrén ja Kristo Ovaska (2008) Suomalaisyriytysten strategiat Venäjän muuttuvassa liiketoimintaympäristössä. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-84.

KL 7.2.2013. Nokian Renkailla on vara painaa kaasua. Kauppalehti.

KL 24.10.2012. Rosneftista tulee Venäjän uusi mahtiyhtiö. Kauppalehti.

Markit Economics (2013) HSBC Russia Manufacturing PMI 1 February 2013.

<http://www.hsbc.com/news-and-insight/emerging-markets#section1>

Moscow Times 6.2.2013. Minister Seeks Extra \$1.4Bln in Farm Subsidies.

NY Times 4.12.2012. Russian Oil Industry at a Crossroads as Infrastructure Ages.

Reuters 9.10.2012. Russia expects tax reforms to boost oil output.

Rosstat (2013) <http://www.gks.ru>

Venäjän talouskehitysministeriö (2013) Monitoring ob itogah sotsialno-ekonomitsjeskogo razvitija Rossijskoi Federatsii v 2012 godu. http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/monitoring/doc20130206_004

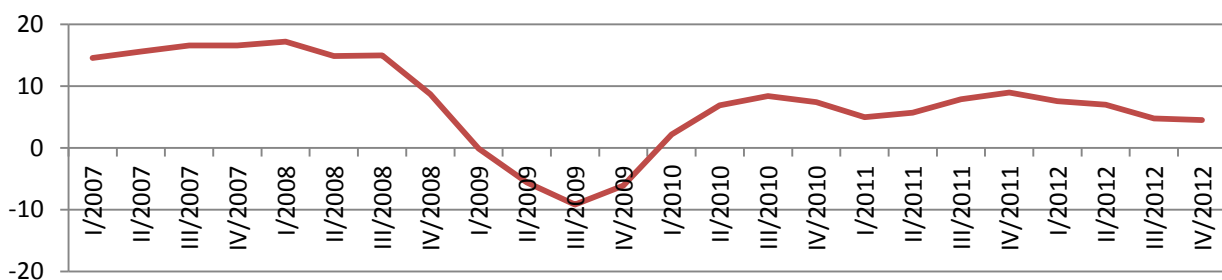

Vähittäiskaupan hidastuva kasvu kannattelee taloutta

- **Autojen ja kodinelektroniikan myynti kasvattaa vähittäiskauppaa**
- **Kuluttajamarkkinoiden kasvu houkuttelee kansainvälisiä kauppaketjuja**

Kaupan ala muodostaa lähes viidenneksen Venäjän BKT:sta (Talouskehitysministeriö 2013). Se työllistää noin 12 miljoonaa henkilöä ja vastaa noin 10 % verotuloista (Pak 11.4.2013). Pelkästään Moskovassa vähittäiskaupan arvo on samaa suuruusluokkaa kuin koko Hollannissa (Bofitvko 45/2012). Venäläiset käyttävät keskimäärin 60 % tuloistaan kulutukseen, ja kuluttamiseen liittyvät toimialat ovatkin tuoneet jopa 80 % Venäjän BKT-kasvusta viimeisten kahdeksan vuoden aikana (Dow Jones 5.2.2013). Vähittäiskaupan liikevaihto kasvoi viime vuonna 5,9 % (Kuvio 5), eli edelleenkin teollisuutta nopeammin, mutta kasvu on selvästi hidastunut kesästä 2012 lähtien. Tälle vuodelle kasvuennusteet vaihtelevat 4-5 % välillä. Kasvun hiljentyminen on havaittu myös suomalaisyrityksissä: *”...huhut kertoo, että se on jotenkin hiljentynyt nyt kovasti. Joulukuun piti olla kovin myynti meille niinkuin monelle muullekin, mutta monet venäläiset myyjät ovat ihan hätää kärsimässä, kun ei ole kauppa käynyt.”* Vaikka lyhyellä aikavälillä kuluttamisen arvioidaan hieman hidastuvan ja säästämisen kasvavan, vuoteen 2025 mennessä kotimaisen kulutuksen odotetaan kaksinkertaistuvan, ja Venäjän arvellaan nousevan Euroopan suurimmaksi kuluttajamarkkinaksi jo muutaman vuoden sisällä (Dow Jones 5.2.2013).

Kuvio 5. Vähittäiskaupan liikevaihdon vuotuinen %-muutos vuosineljänneksittäin, 2007-IV/2012

Lähde: Venäjän talouskehitysministeriö (2013)

Vähittäiskaupan kasvua piti yllä kaksi sektoria vuonna 2012. **Autojen myynti** kasvoi 11 %, joskin hieman hidastuen vuoden loppua kohden, ja myytyjen autojen määrä saavutti jo talouskriisiä edeltäneet lukemat⁶. Autokaupassa näkyy myös luksustuotteiden kysynnän piristymisen Venäjällä: kalliit luksusautot myyvät edelleen hyvin, vaikka muiden hintaluokkien autojen myynnin kasvu on hidastunut. Myös **kodinelektroniikan** myynti kasvaa elintason noustessa, kun yhä pienempi osuus tuloista tarvitaan ruoan ostamiseen, ja kehityksen uskotaan jatkuvan. Vähittäiskauppaa ovat ylläpitäneet myös käytettävissä olevien tulojen kasvu, minkä taustalla ovat olleet julkisen sektorin merkittävät palkankorotukset sekä lainanoton kasvu viime vuonna. (Talouskehitysministeriö 2013) Kulutusluottojen kasvun arvioidaan kuitenkin hidastuvan tänä vuonna, koska merkittävä osa uusista lainoista käytetään lainanhoitokuluihin. Tammikuussa 2013 vähittäiskaupan myynti kasvoikin odotettua vähemmän (3,5 %) heijastaen madaltuneita kasvuennusteita, kun inflaatio ja kasvanut työttömyys vähensivät kuluttajien ostovoimaa. (Bloomberg 19.2.2013)

⁶Autojen myynti romahti Venäjällä peräti 49 % vuonna 2009 (Ria Novosti 14.1.2010). Tämä näkyi myös Suomen transitoviennin arvon puolittumisena; etenkin autojen osalta se supistui jopa 78 % (Tullihallitus 2010). Venäjällä autojen myynti alkoi kasvaa jälleen loppuvuodesta 2010 (Business Wire 10.2.2011). Sen sijaan autojen transitovienti Suomesta Venäjälle ei ole palautunut kriisiä edeltäneelle tasolle, vaan on vain noin viidenneksen vuoden 2008 tasosta.

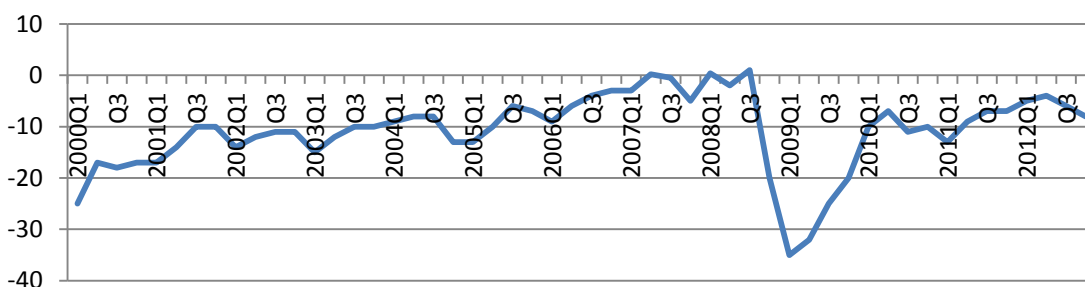

Vähittäiskauppa on viime vuosina kasvanut Venäjällä nopeammin kuin muualla maailmassa, mikä on rohkaissut **kansainvälisiä toimijoita**: jopa 15 ulkomaista vähittäiskauppakettia aikoo laajentua maahan seuraavien kahden vuoden aikana (SVKK 28.11.2012). Etenkin kulutuselektroniikkasektori houkuttelee ulkomaisia toimijoita. Myös suomalaisyritykset laajentavat toimintaansa aktiivisesti Venäjälle, kun kotimaan vähittäiskaupan kasvunäkymät ovat heikot. *"Mutta kyllä se varmasti, se on meidän pääkasvualue."* Sekä Kesko että S-ryhmä avasivat useita uusia toimipisteitä viime vuonna ja molemmat jatkavat laajentumista Venäjällä myös kuluvan vuoden aikana. Pietarissa suomalaiset toimijat tunnetaan ja suomalaiselintarvikkeet mielletään kotimaisia turvallisemmiksi. Stockmann puolestaan nauttii Venäjällä 12 %:n kasvuluvuista, ja odottaa kasvun jatkuvan huomattavasti Suomea korkeampana myös lähivuosina. Venäjän markkinoilta kasvua hakevat myös muutamat luksustuotteisiin erikoistuneet suomalaisyritykset. (KL 1.11.2012; 14.12.2012; 5.2.2013) Kaupan ketjuuntuminen on ollut Venäjällä melko nopeaa, mikä osaltaan vähentää harmaata kauppaa sekä kiristää kilpailua. Etenkin Moskovon ja Pietarin alueilla kilpailu on todella kireää ja toimintakonseptin täytyy olla hiottu huippuunsa, jotta markkinoilla pärjäisi. Esimerkiksi Pietarissa toimii arviolta 36.000 kaupan alan yritystä (Kachaev 11.4.2013). Sen sijaan muilla Venäjän alueilla vähittäiskaupasektori ei ole läheskään yhtä kehittynyt. Laajasta väestöpohjasta, elintasoeroista ja alueellisista eroista johtuen asiakasryhmien segmentointi on Venäjällä sekä tärkeämpää että helpompaa kuin vaikkapa Suomessa (Punnonen 11.4.2013).

Verkkokauppa on vielä suhteellisen pieni (1,9 % vähittäiskaupasta vuonna 2011), mutta yksi nopeimmin kasvava (noin 40 % vuonna 2012) vähittäiskaupan muoto Venäjällä. Verkkokaupan kasvu Venäjällä näkyy myös Suomessa: esimerkiksi Lappeenrannan postin postipaketeista suurin osa on venäläisten asiakkaiden verkkokauppatilauksia (Malinen 11.4.2013). Toisaalta verkkokaupassa on myös harmaita puolia: jotkut venäläistoimijat ovat hakeneet Lappeenrannasta esimerkiksi vaatteita verovapaasti ja pystyvät myymään niitä verkkokaupan kautta edullisemmin kuin samoja tuotteita Venäjällä virallisesti myyvät suomalaisyritykset. Verkkokauppa vaatii lisäksi omat logistiikkaratkaisut ja maksujärjestelmät. Tällä hetkellä venäläisistä verkkokaupoista ostetut tuotteet maksetaan yleensä käteisellä kuljettajalle, mikä omalta osaltaan saattaa kasvattaa harmaan kaupan osuutta (Kaupan liiton Venäjä-seminaari 11.4.2013).

Kuluttajien odotukset pysyvät edelleen heikkoina: Venäjän **kuluttajaluottamusindeksin** pitkän aikavälin keskiarvo on negatiivinen (Kuvio 6), mikä heijastelee venäläiskuluttajien jatkuvasti pessimististä suhtautumista sekä oman taloutensa että maan talouden kehitykseen. Kuluttajien odotukset vuoden 2012 lopulla heikentyivät jälleen selvästi (indeksi-arvo -8).

Kuvio 6. Rosstatin kuluttajaluottamusindeksi 2000 – 2012*

*) Nollataso indikoi uskoa, että taloudellinen tilanne säilyy entisellään seuraavan vuosineljänneksen ajan, negatiivinen kertoo uskosta tilanteen huonontumiseen ja positiivinen uskoa paremmasta.

Lähde: Rosstat (2013)

Sen sijaan **palvelualojen ostopäälikköindeksi** osoitti alkuvuonna 2013 pitkäaikaisen keskiarvon mukaisia lievästi positiivisia kasvunäkymiä, pysytellen kuitenkin edelleen vuoden 2008 lukemia matalammalla. Helmikuussa palveluyritysten odotukset seuraavalle vuodelle olivat heikoimmillaan sitten viime elokuun. (Markit Economics 2013) Myös suomalaisten palvelualojen yritysten odotukset ovat muita toimialoja negatiivisemmat, päinvastoin kuin viime syksynä. Silti yli puolet yrityksistä arvelee vientinsä Venäjälle kasvavan, ja maahan etabloituneista 40 % odottaa liiketoimintojensa kasvavan Venäjällä seuraavan vuoden aikana. (SVKK 2012; 17.4.2013)

Lähteet

Bloomberg 19.2.2013. Russian Retail Sales Growth Eases to 35-Month Low.

Bofitvko 45/2012. Venäjän kulutusmarkkinat kasvaneet mittaviksi. Bofit viikkokatsaus.

BusinessWire 10.2.2011. Research and Markets: Russia Autos Report Q1 2011.

Dow Jones 5.2.2013. Russia's Consumer Sector Has More Room to Drive Growth – Study.

Kachaev, Elgiz 11.4.2013. Kaupan alan merkitys Pietarissa ja yhteistyö suomalaisen kaupan kanssa. ks. Kaupan liiton.

Kaupan liiton Venäjä-seminaari 11.4.2013. *Venäläinen asiakas – suomalainen kauppa*. Pietari 11.4.2013.

KL 1.11.2012. Venäläiset nostavat Stockaa. Kauppalehti.

KL 14.12.2012. Suomiruoka maistuu. Kauppalehti.

KL 5.2.2013. Unkarin käsinemestarit haastavat luksusjätit. Kauppalehti.

Malinen, Heikki 11.4.2013. Tehokkaan logistiikan kilpailuedut kaupan alan yrityksille. ks. Kaupan liiton.

Markit Economics (2013): HSBC Russia Services PMI 5February 2013
<http://www.markiteconomics.com/MarkitFiles/Pages/ViewPressRelease.aspx?ID=10760>

Pak, Dennis 11.4.2013. Pietarin federaation tervehdys. ks. Kaupan liiton Venäjä-seminaari.

Punnonen, Vesa 11.4.2013. Vähittäiskaupan trendit Venäjällä. ks. Kaupan liiton Venäjä-seminaari.

Reuters 11.10.2012. UPDATE 2-Russia's X5 Retail halves sales growth forecast

RiaNovosti 14.12.2010. Car sales in Russia halved in 2009 to 4-year low.

Rosstat (2013):<http://www.gks.ru>

SVKK (2012). Venäjän-kaupan barometri syksy 2012. *Venla* 4/2012.

SVKK 28.11.2012. Venäjä houkuttelee edelleen ulkomaisia brändejä. Suomalais-Venäläisen kauppakamarin uutisia.

SVKK – lehdistötiedote 17.4.2013. Venäjän-kaupan barometri: Kasvua Venäjältä – teollisuus yllätti.

Tullihallitus (2010) Itään suuntautuva maantietransito vuonna 2009.

http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/ulkomaankauppatilastot/tilastokatsaukset/transito/vuodet/liitteet/Transito_2009.pdf

Venäjän talouskehitysministeriö (2013): Monitoring obitogahsotsialno-ekonomitšesko gorazvitija Rossijskoi Federatsiiv 2012 godu. http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/monitoring/doc20130206_004

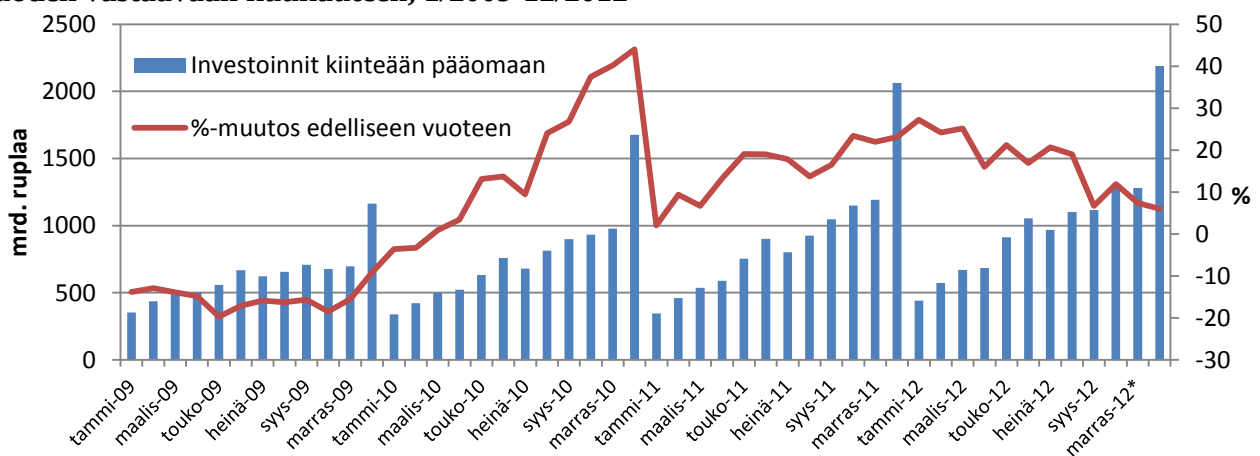
Kiinteiden investointien kasvu hidastui selvästi

- Investointien kasvu hiipui ja investoijaluottamus edelleen heikkoa
- Suurhankkeita energiantuotannossa ja tehdasteollisuudessa

Kiinteät investoinnit olivat Venäjällä viime vuonna 12,6 biljoonaa ruplaa (300 mrd. euroa). Venäjän investointiaste⁷ on siten lähellä Suomen tasoa eli noin 20 %, mikä on kehittyvälle taloudelle liian alhainen taso mm. infrastruktuuritarpeisiin nähden. Esimerkiksi Intiassa investointiaste on 35 % ja Kiinassa lähes 50 %, jolloin voidaan tosin jo puhua talouden rakennetta vääristävästä yli-investoimisesta. Pitkän aikavälin talouskasvua ajatellen Venäjän investointiasteen tulisi olla lähempänä 30 %:a, ja investointien lisääminen onkin keskeisellä sijalla Putinin talouslinjauksissa. Viime vuosikymmenellä Venäjän kiinteät investoinnit olivat hyvässä kasvussa (yli 10 % vuodessa) aina vuoden 2009 kriisiin asti, jolloin ne supistuivat 15 %, mutta lähtivät nousuun taas tämän jälkeen (Kuvio 7). Alueellisesti investoinnit ovat keskittyneet Moskovaan (8 %:n osuus) ja sitä ympäröivään Moskovaan alueeseen (4 %). Venäjän talouden Moskova-keskeisyys näyttää kuitenkin olevan vähenemässä, koska Keskisen Venäjän hallintopiirin osuus koko maan investoinneista on pienempi (21 %) kuin alueen osuus maan BKT:sta (35 %). Muiden alueiden rooli on puolestaan kasvussa. Investoinneista noin 15 % kohdistuu asuinrakentamiseen, 43 % muuhun rakentamiseen ja 36 % koneisiin ja laitteisiin, ja ne ovat pitkälti omarahoitteisia: viime vuonna noin 45 % investoinneista rahoitettiin yritysten omista varoista (pois lukien pienyritykset), 18 % emoyhtiöistä, 18 % julkisista varoista ja vain 8 % pankkiluotoilla. (Rosstat 2013)

Viime syksynä investointikasvu hidastui selvästi (Kuvio 7). Vielä elokuussa investoinnit kasvoivat nimellisesti 19 % vuotta aiempaan nähden, mutta joulukuussa enää 6 %, ja koko vuoden kasvuksi kirjattiin 14 % (Rosstat 2013). Kun inflaatio ja kausivaihtelu otetaan huomioon, kiinteät investoinnit kuitenkin supistuivat joulukuussa 0,7 % vuotta aiempaan nähden, ja koko vuoden inflaatiokorjattu ja kausitasoitettu reaalikasvu oli vain 6,7 % eli selvästi hitaampaa kuin vuotta aiemmin (8,2 %) (Venäjän talouskehitysministeriö). Investointikasvun odotetaan hidastuvan edelleen tänä vuonna mm. valtion investointien vähenemisen myötä (Interfax 15.4.2013)

Kuvio 7. Investoinnit kiinteään pääomaan (mrd. RUB) sekä %-kasvu verrattuna edellisen vuoden vastaavaan kuukauteen, 1/2009-12/2012

Lähteet: Rosstat (2013), Venäjän talouskehitysministeriö (2013). *) Rosstatin arvio.

⁷ Kiinteiden investointien osuus BKT:sta.

Investointiaktiivisuuden väheneminen johtuu yritysten taloudellisen tilanteen heikentymisestä: liikevoittojen kasvuvauhti hidastui loppusyksystä, yrityksille myönnettävien luottojen määrän kasvu hidastui viime kesästä alkaen, ja raaka-ainetuottajien voitot pienentyivät maailmanmarkkinahintojen laskettua viime vuonna. Esimerkiksi **rakentamisessa** investointien aiempi voimakas kasvu kääntyi viime vuoden tammi-syyskuussa supistumiseksi (-19,8 %). Neliömäärällä mitattuna asuinrakennuksia valmistui viime vuonna silti vielä hieman enemmän (+4,7 %) kuin edellisvuonna. Loppuvuodesta hyväksytyn hallitusohjelman mukaan Venäjällä tavoitellaan maltillista 5 %:n kasvua asuntotuotannossa vuoteen 2020 asti, ja tarkoituksena on vauhdittaa etenkin edullisten asuntojen rakentamista osoittamalla maata näiden rakentamiseen suurkaupunkien rajoille sekä alentamalla asuntolainojen reaalikorkoja. (Bofitvko 51/2012) Myös suomalaisyritykset, kuten Rautaruukki, odottavat asuinrakentamisen Venäjällä nopeutuvan (Arvopaperi 25.10.2012). *”Rakentamisen potentiaalihan Venäjällä on imaginäärinen luku, joka on taivastakin suurempi. Sieltä vain täytyy löytää itse kunkin se segmentti, jossa toimii.”* YIT puolestaan laajentaa asuntorakentamisensa Siperiaan, jossa se on aiemmin tehnyt öljy- ja kaasualan projekteja. Myös Lemminkäinen kerää suurimmat voittonsa Venäjältä, ja hirsimökkejä myyvä Honkarakenne puolestaan hakee asiakkaita rikkaista venäläisistä (Talouselämä 11.1.2013; 2.11.2012). Rakentamisen valopilkku oli viime vuonna myös vähittäiskauppa, jossa kiinteät investoinnit kasvoivat tammi-syyskuussa jopa 10 % ja ylittivät siten investoinnit muihin liikekiinteistöihin. Tästä hyöttyy esimerkiksi suomalainen SRV, joka rakentaa Pietariin suurta kauppakeskusta, ja tarvetta uusien rakentamiselle on edelleen nähtävillä.

Toimialoittain kiinteitä investointeja tehtiin viime vuonna eniten (22 %) energiateollisuuteen sekä öljy- ja kaasuputkiin (noin 70 mrd. euroa), mikä heijastelee Venäjän talouden **energiariippuvuutta**. Teollisuuden toimialoista seuraavaksi suurimpia olivat kaasu-, sähkö- ja vesihuolto (9 %), metalliteollisuus (2 %) ja elintarviketeollisuus (1,6 %). Kaupan osuus oli 3,5 % ja maatalouden samaten 3,5 % kaikista kiinteistä investoinneista. (Rosstat 2013) Investointeja suunnataan edelleen energia-alan vientikapasiteettiin: joulukuussa avattiin käyttöön Itä-Siperian ja Tyynenmeren välisen öljyputken laajennus. Itämerellä puolestaan North Stream -kaasuputkea aiotaan laajentaa kahdella lisäputkella, ja South Stream -putken rakennustyöt on aloitettu Venäjällä, kun Bulgaria antoi suostumuksensa kaasuputken läpikulusta; muissa maissa ympäristövaikutusten arviointi on vielä kesken. (Bofitvko 1/2013) Suomalaisyrityksissä suunnitelmia kuitenkin kummastellaan: *”...jos me ajatellaan jenkien öljypolitiikkaa, näitä uusia liuskeöljyjuttuja, niin nehän saattaa muokata asioita paljonkin. Onko järkevää rakentaa lisäputkia, Nord Stream ja South Stream - mikä se markkina niille sitten on?”* Myös öljynjalostuskaupunki Permin lentokenttää kehitetään 100 milj. euron investoinnilla (SVKK 2013). Vientiä tukeakseen Venäjä aikoo laajentaa satamakapasiteettiaan sekä elvyttää neuvostoajoista taantunutta telakkateollisuuttaan mm. viisinkertaistamalla laivojen rakentamisen vuoteen 2030 mennessä. Tarkoituksena on päästä hyödyntämään mm. Koillisväylää ja mannerjalustaa. Venäläistelakat ovat neuvostoperinteiden mukaisesti keskittyneet sota-aluksiin, joten korkean teknologian siviilitelakoita on vähän ja tekniikka tuodaan usein ulkomailta; uuden tuotantoteknologian kehittäminen vaatiikin merkittävää valtion tukea. (Bofitvko 46/2012)

Tehdasinvestoinneissa on ollut esillä kaksi suurhanketta: LSR Group rakensi Euroopan suurimman tiilitehtaan (noin 10 mrd. ruplan investointi) Leningradin läänin Kirovin alueelle, ja Silovije Mashini perustaa 7,2 mrd. ruplalla tehtaan sähköajoneuvojen tuotantoon Pietariin (Venäjän talouskehitysministeriö). Valtio aikoo vauhdittaa myös muita autoalan tehtaita, joskin uusien autotehtaiden kannattavuus on epävarmaa, koska Venäjä joutuu luopumaan autoteollisuuden suojaamisesta WTO-säännösten takia vuonna 2018.

Alfa Bankin (2013a) Venäjän **investoijaluottamusta** mittaava AB-ICI -indeksi kehittyi heikosti koko viime vuoden pysytellen edellisvuoden tasolla (noin 400 pisteessä). Tämä korreloi hitaamman talouskasvun kanssa ja indikoi sitä, että Venäjän markkinoille ei ole vuoden aikana ilmaantunut uusia investointeja houkuttelevia tekijöitä. Alfa Bank ennustaa investointikasvun hidastuvan edelleen 3,5 %:iin kuluvana vuonna, joskin maaliskuussa 2013 investoijaluottamusindeksi nousi hieman (3,2 %) (Alfa Bank 2013a ja b). Investointikasvu saattaa piristyä tänä vuonna etenkin, mikäli valtio antaa hyväksyntänsä muutamille vuoden 2018 jalkapallon MM-kisojen suurhankkeille, tai esimerkiksi Gazprom päättää aikaistaa suunniteltuja investointejaan (Interfax 15.4.2013).

Lähteet

Alfa Bank (2013a) Alfa Bank Investor Confidence Index February 1, 2013.
http://alfabank.com/files/ab_ici/ab_ici_01_2013.pdf

Alfa Bank (2013b) Alfa Bank Investor Confidence Index April 30, 2013.
http://alfabank.com/files/ab_ici/ab_ici_04_2013.pdf

Arvopaperi 25.10.2012. Kasvua rajan takaa.

Bofitvko 46/2012. Venäjä haluaa viisinkertaistaa telakkateollisuuden tuotannon vuoteen 2030 mennessä. BOFIT-viikkokatsaus. <http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/viikkokatsaus/Documents/v201246.pdf>

Bofitvko 1/2013. Itä-Siperian ja Tyynenmeren välisen öljyputken laajennus otettiin käyttöön. BOFIT-viikkokatsaus. <http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/viikkokatsaus/Documents/v201301.pdf>

Interfax 15.4.2013. Russian Econ Ministry expects GDP growth to quicken to 2.1% in Q2.

Rosstat (2013) <http://www.gks.ru>

SVKK 1.3.2013. Permin lentoasemaan investoidaan 100 miljoonaa euroa. Suomalais-Venäläisen kauppakamarin uutisia.

Talouselämä 2.11.2012. YIT:n itätaivaalla valoisaa.

Talouselämä 11.1.2013. YIT asuntorakentajaksi Siperiaan.

Venäjän talouskehitysministeriö (2013) Monitoring ob itogah sotsialno-ekonomitseskogo razvitija Rossijskoi Federatsii v 2012 godu. http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/monitoring/doc20130206_004

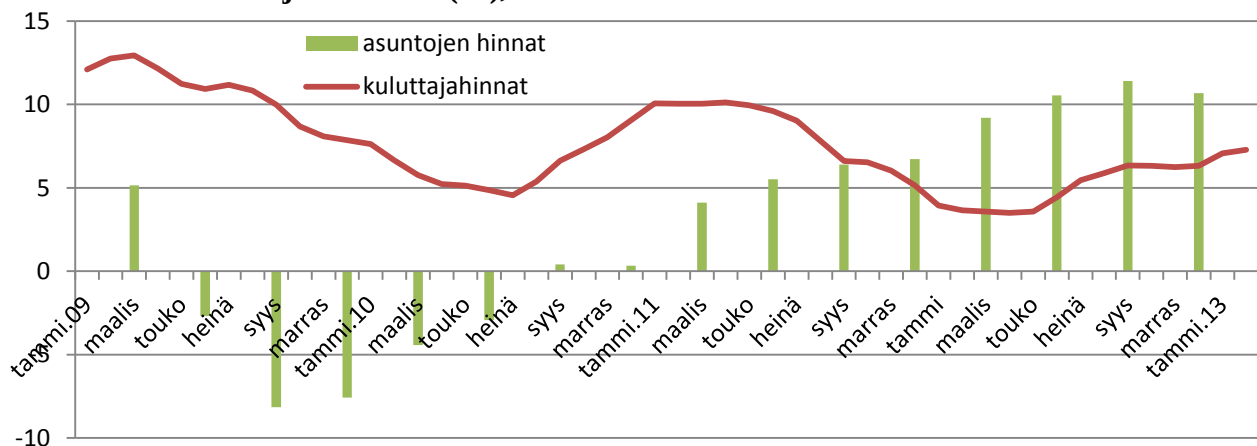

Inflaatio kiihtymässä edelleen

- Kuluttajahintojen nousu jyrkkeni; uusien asuntojen hinnat yli 10 %:n kasvussa
- Inflaatiota kiihdyttävät korkea viljan hinta, nimellispalkkojen nousu ja korruptio

Inflaatio on ollut Venäjällä viime vuosikymmenten aikana - etenkin 1990-luvulla - suhteellisen korkea ja vaihdellut melkoisesti vuosittain. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen hintojen nousua pitivät yllä mm. talouden ja talouspolitiikan epävakaus, valtion budjetin alijäämä sekä öljyn hinnan vaihtelut (Rautava 2006). Ns. ruplakriisin aikana vuonna 1998 inflaatio laukkasi yli 84 %:ssa, mutta saatiin seuraavina vuosina taltutettua noin 10 %:iin. Erityisen nopeasti nousivat palveluiden, elintarvikkeiden sekä kasvukeskusten asuntojen hinnat. (EBRD 2007; Karhunen ym. 2008) Kehittymättömien rahoitusmarkkinoiden takia instrumentit rahan vetämiseen markkinoilta ovat olleet riittämättömiä (Nordea 2007). Sen sijaan parin viime vuoden aikana Venäjän **kuluttajahintojen** nousu on vaihdellut 4-10 %:n välillä ja on asettunut kuluvaan vuoteen helmikuussa 7,3 %:iin (Kuvio 8). Vuoden 2012 kuluttajahintainflaatioksi kirjattiin 6,6 % eli enemmän kuin edellisvuonna ja yli Venäjän keskuspankin asettaman ylärajan (6 %). Uusien **asuntojen hintojen** nousu on puolestaan kiihtynyt tasaisesti toissakevään 4 %:sta nykyiseen reiluun 10 %:iin. (Rosstat 2013) Asuntorakentamista rajoittavat ja hintoja nostavat mm. alaan liittyvä byrokratia sekä osaamisen puute. ”*Rakentamisprosessin byrokratia on varmaan yksi suurimpia haasteita.*” Hallitus suunnittelee edullisen asuntotuotannon kannustamista verohelpotuksilla ja osoittamalla maata suurkaupunkien rajojen ulkopuolelta. Lisäksi asuntolainoille aiotaan antaa valtion asuntokiinnitysluottolaitoksen takuut ja niiden reaalikorkoja ollaan alentamassa, mikä saattaa kuitenkin nostaa asuntojen hintoja edelleen. (Bofitvko 51-52/2012)

Kuvio 8. Kuluttajahintojen sekä uusien asuntojen hintojen muutos verrattuna edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan (%), 2009–2/2013

Lähde: Rosstat (2013)

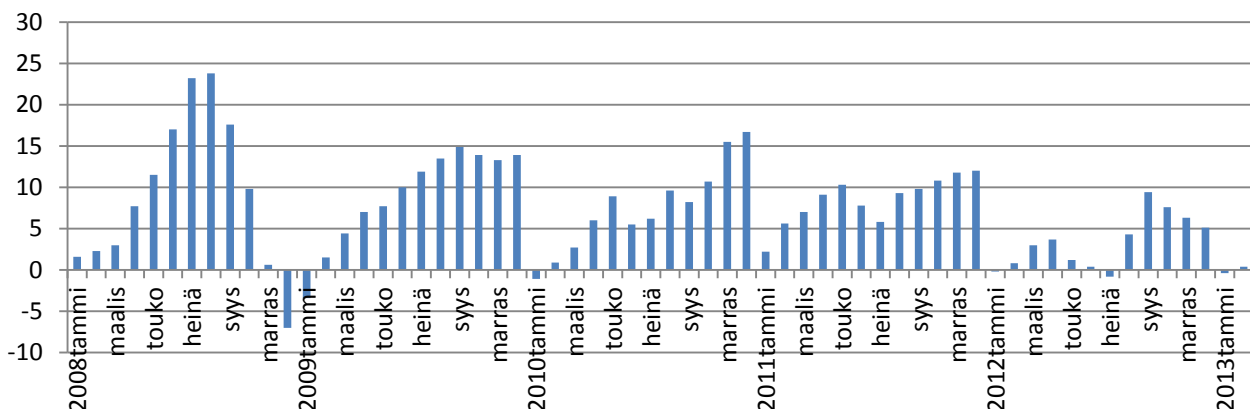
Kuluttajahintoihin on vaikuttanut etenkin **elintarvikkeiden** kallistuminen. Erityisesti viljan hinnan nousu kiihdytti inflaatiota ja nosti välillisesti myös muiden elintarvikkeiden hintoja. Taustalla olivat jälleen maataloutta kiusanneet laajat metsäpalot, ja koska Venäjä on yksi maailman suurimpia viljanviejä, sen tuotannolla on vaikutusta maailmanmarkkinahintaan. (Talouskehitysministeriö 2013a) Vuoden 2012 lopulla ruoan lisääntynyt tuonti kuitenkin hillitsi hintojen nousua, mutta johti ylitarjontaan elintarvikemarkkinoilla. Etenkin lihatuotteiden tuonti kasvoi voimakkaasti syyskuusta alkaen, mikä laski siipikarjan ja muun lihan hintoja. Myös viime vuoden kiivas **nimellispalkkojen** nousu on saattanut heijastua kuluttajahintoihin. Lisäksi presidentinvaalien takia loppuvuodelle

lykätyt **julkispalveluiden** hintojen korotukset sekä vaalien motivoima muu epävirallisempi sääntely (esim. bensiinin hinnoissa) johtivat hintapaineiden kasaantumiseen vuoden jälkipuoliskolle. Osa asiantuntijoista on myös sitä mieltä, että Venäjän raskas **korruptio** aiheuttaa jopa puolet maan inflaatiosta. Budjettirahojen valuminen korruptioon ja sitä kautta harmaaseen talouteen aiheuttaa inflaatiopaineita. (Window on Eurasia 8.10.2012) *”Korruptio on tavallaan tuotantokustannus. [...] Se alkaa olla yli kipurajojen nyt, kun kasvu on tyrehtymässä.”* Hallituksen tavoitteena on saada inflaatio kuriin, mikä toisaalta estää talouden elvyttämiseen tähtäävän löysemmän rahapolitiikan. Inflaation kontrollointi on poliittisestikin tarpeen, sillä hallitsematonta inflaatiota saatettaisiin pitää merkinä Putinin ajan lopusta (Kommersant 9.10.2012). *”...täytyy myös valtiojohdon sitoutua siihen, että hallinnollista inflaatiota ei sallita...”*

Teollisuuden tuottajahintojen (hinta, jonka tuottaja saa tuotteensa myynnistä) nousu on hidastunut selvästi jo muutaman vuoden ajan (Kuvio 9). Viime vuonna tuottajahinnat nousivat ennätyksellisen hitaasti ja kääntyivät kesällä hetkeksi jopa laskuun, ja tammikuussa 2013 nähtiin jälleen syklinen, joskin niukka pudotus (-0,4 %). Tähän vaikuttivat mm. öljytuotteiden hintojen lasku sekä yleinen heikko talouskasvu; tuottajat ovat alentaneet myyntihintojaan pitääkseen myyntiä yllä, kun samaan aikaan myös panoshinnat ovat pysyneet maltillisina.

Kuvio 9. Teollisuuden tuottajahintojen kehitys (%) verrattuna edellisen vuoden joulukuuhun 2008–2/2013

Lähde: Rosstat (2013)

Kuluvalle vuodelle **ennustetaan** inflaation lievää kiihtymistä: Venäjän talouskehitysministeriö (2012) arvioi vuosi-inflaation nousevan 6,7 %:iin ja Danske Bank 6,9 %:iin (KL 8.2.2013). Vuoteen 2030 ulottuvassa ennusteessa talouskehitysministeriö (2013b) arvioi, että vuosien 2011–2015 inflaatio kohoaa 6,2 %:iin vuodessa. Sen jälkeen inflaation ennustetaan laskevan 5 %:iin vuosina 2016–2020 ja edelleen 2–4 %:iin riippuen talouden kehityksestä. Hintojen nousu pysyneeikin aiempaa maltillisempana, koska globaali talouskasvu on jäämässä hitaaksi ja samalla Venäjän saamat öljytulot tuskin kasvavat entiseen malliin. Venäjän keskuspankki (2012) puolestaan nosti joulukuussa kuluvan vuoden inflaatiotavoitteen 5–6 %:iin, mistä sen on määrä laskea 4–5 %:iin vuosina 2014–2015. Keskuspankin arvellaan sitoutuvan inflaation hillitsemiseen jatkossa aiempaa tiukemmin, kun se ottaa vuonna 2015 käyttöön ns. virallisen inflaatiotavoitejärjestelmän kehittyneiden maiden keskuspankkien tapaan. *”Et sitten jos aatellaan taas luotonantoo, niin onhan se tietysti kaikkien toivomus, että inflaatio saatas painettua alas.”* Toisaalta Venäjän poliittiset päättäjät ovat painostaneet keskuspankkia löysemämpään rahapolitiikkaan, mikä saattaa toteutuakin keskuspankin kesäkuussa vaihtuvan johtajan myötä - ja saattaa näkyä jälleen inflaation kiihtymisenä.

Lähteet

Bofitvko 51-52/2012. Hallitus ohjelmoi lisää edullisia asuntoja. Bofit –viikkokatsaus.
<http://www.suomenpankki.fi/bofit/seuranta/viikkokatsaus/Documents/v201251.pdf>

EBRD (2007) Transition report Update 2007. European Bank for Reconstruction and Development.

Karhunen, Päivi, Riitta Kosonen, Johanna Logrén ja Kristo Ovaska (2008) Suomalaisyritysten strategiat Venäjän muuttuvassa liiketoimintaympäristössä. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-84.

KL 8.2.2013. Danske Bank ennustaa Venäjälle ripeää talouskasvua. Kauppalehti.

Kommersant 9.10.2012. Get to Work.

Nordea (2007) Baltic Rim Outlook, November.

Rautava, Jouko (2006) Venäjän talous vahvassa vedossa. Tieto & Trendit 3/2006. Tilastokeskus.

Rosstat (2013) <http://www.gks.ru>

Venäjän keskuspankki (2012) Guidelines for the Single State Monetary Policy in 2013 and for 2014 and 2015
http://cbr.ru/Eng/today/publications_reports/on_13-eng.pdf

Venäjän talouskehitysministeriö (2012) Stsenarnie uslovija dlja formirovanija variantov prognoza sotsialno-ekonomicheskogo razvitija v 2013-2015 godah
http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/prognoz/doc20121214_02

Venäjän talouskehitysministeriö (2013a) Monitoring ob itogah sotsialno-ekonomitšeskogo razvitija Rossijskoi Federatsii v 2012 godu. http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/monitoring/doc20130206_004

Venäjän talouskehitysministeriö (2013b) Prognoz dolgosrotnogo sotsialno-ekonomitšeskogo razvitija Rossijskoi Federatsii na period do 2030 goda.
http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/prognoz/doc20130218_09

Window on Eurasia 8.10.2012. Corruption behind Fifty Percent of Inflation in Russia, Khasbulatov Says.

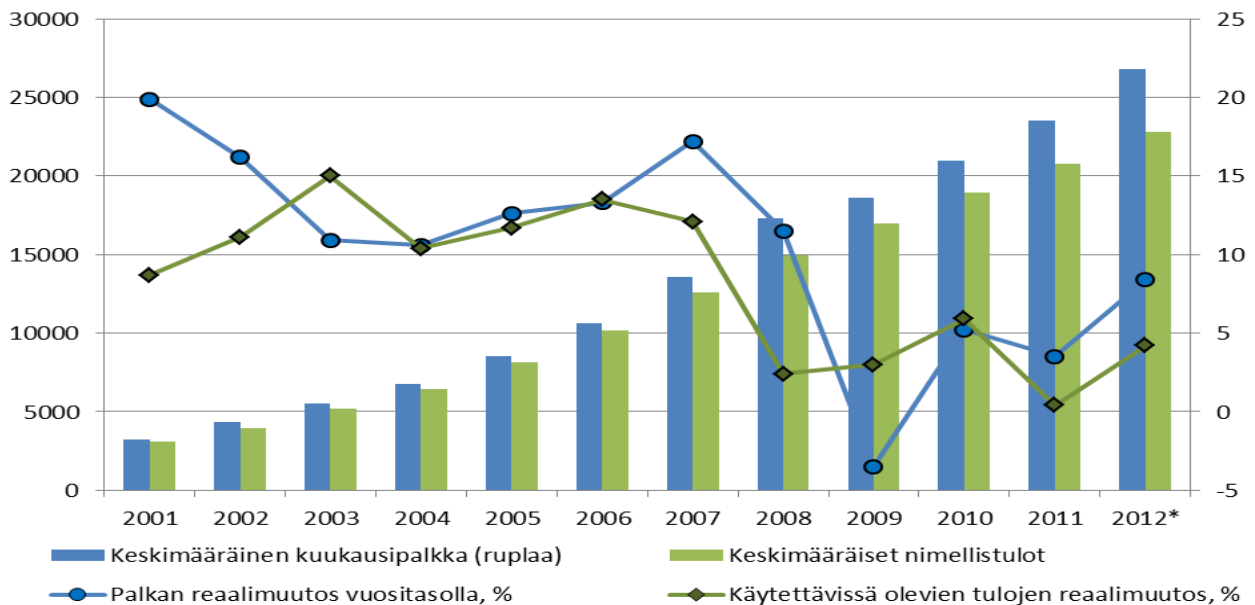

Tulotaso nopeassa nousussa, työttömyys ennätysalhaista

- Palkat nousivat etenkin puolustus-, koulutus- ja sosiaalisektorilla
- Myös eläkkeet nousevat edelleen; työttömyys alle 6 %:ssa

Venäjän **palkkataso** on noussut nopeasti viimeisen vuosikymmenen ajan lukuun ottamatta vuoden 2009 talouskriisin aiheuttamaa reaali-palkkojen laskua (Kuvio 10). Nykyään venäläisten keskipalkka on noin 660 euroa/kk, joka on noin puolet enemmän kuin Kiinassa (430 euroa/kk), mutta vain noin viidenneksen suomalaisten (3100 euroa/kk) tasosta. Korkeimpia palkat ovat suurkaupungeissa (etenkin rahoitussektori) sekä raaka-aineriikilla alueilla (kaivostoiminta). ”Varsinkin Moskovassa on erittäin paljon työvoimapulaa, ja siellä palkkataso koko ajan nousee. Pietarissa se on hillitympää, koska siellä myöskin on vähemmän teollisuutta.” Talouskriisin jälkeen palkkojen nousu Venäjällä on ollut aiempaa maltillisempaa, joskin viime vuonna reaali-palkat kasvoivat jopa 8,4 % inflaation kiihtymisestä (6,6 %) huolimatta. Myös Venäjän yleinen **tulotaso** (keskimääräiset nimellistulot⁸) on kohentunut mm. eläkkeiden nousun myötä; reaali-tulojen kasvu kiihtyi viime vuonna 4,2 %:iin. Talouskehitysministeriö odottaa sekä palkkojen sekä tulojen reaali-kasvun hidastuvan 3,7 %:iin kuluvana vuonna, mutta kiihtyvän jälleen 5-6 %:iin vuosina 2014–2015. Venäjällä arvioidaan, että keskipalkka Moskovassa nousee kuluvana vuonna 60.000 ruplaan eli noin 1.460 euroon ollen näin maan keskipalkkaan nähden yli kaksinkertainen (Lenta.ru 4.10.2012). Suomalaisyrittäjät seuraavat tarkasti palkkojen kehitystä Venäjällä ja haluavat olla paikallisten vertaisia palkanmaksajia. ”Me pyritään toimimaan markkinoilla samalla tavalla kuin venäläisetkin eli ei me millään huikeilla palkoilla houkutella siellä porukkaa.” Lähivuosina eläkkeitä on tarkoitus nostaa palkkatuloja nopeammin; tällä hetkellä ne ovat noin kolmanneksen keskipalkasta.

Kuvio 10. Keskimääräinen kuukausipalkka ja kuukausitulo (vasen akseli, ruplaa) ja näiden vuotuinen reaali-muutos (oikea akseli, %)^a

^{a)} Keskimääräisten tulojen reaali-muutos on laskettu vähentämällä suorat verot käytettävissä olevista tuloista.

^{*)} Alustavien tietojen mukaan.

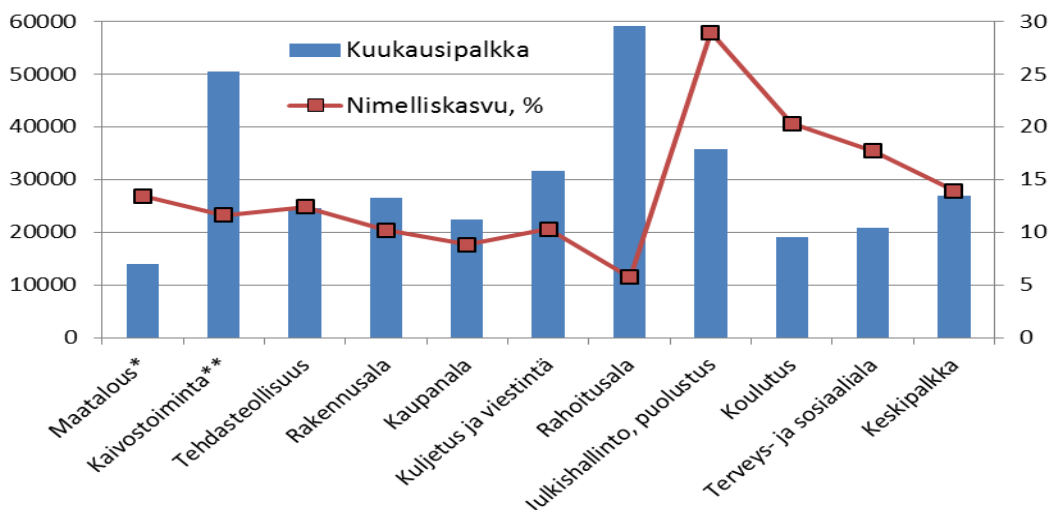
Lähde: Rosstat (2013)

⁸ Nimellistulot muodostuvat palkkatuloista (laskennallinen osuus 66,1 %), yritystuloista (8,5 %), sosiaalietuuksista (18,3 %), omaisuustuloista (5,1 %) ja muista tuloista (2 %).

Palkkojen kasvuvauhdin taustalla ei ole niinkään yleisen palkkatason nousu, vaan lähinnä **julkisen sektorin palkankorotukset** (Kuvio 11). Kuluttajahintainflaation pohjalta voidaan arvioida, että yksityisellä puolella palkat kasvoivat viime vuonna reaalisesti vain 4-7 %:n vauhtia. Julkisella sektorilla reaalikasvu vaihteli sosiaalipuolen noin 7 %:sta julkishallinnon ja puolustussektorin jopa 20 %:iin. Etenkin puolustussektorilla palkkoja on nostettu nopeasti samalla kun palvelusväen määrää ollaan leikkaamassa. Tavallisten sopimusotilaiden palkka on nykyään lähes 700 euroa/kk (lähellä koko maan keskipalkkaa) ja joukkueenjohtajat tienaaavat jo saman verran kuin kaivostoiminnan ja rahoitusalan työntekijät, noin 1500 euroa/kk (Eastweek 1.2.2012). Hieman yllättäen rahoitusalan palkat eivät ole pysyneet edes inflaation tahdissa. Suomalaisyrityksissä uskotaan palkkojen nopean nousun olevan ohi: *"Kyllä se jatkuu, mutta en usko, että enää tulee mitään isoa nousua. Se nousee varmaan samalla tavalla kuin muissakin maissa."* Julkisen sektorin reippaita palkankorotuksia voidaan myös kritisoida siitä, että valtio luo jälleen (kuten eläkkeiden noston kautta) itselleen pitkäaikaisia velvoitteita, joita on poliittisesti hankala purkaa, mikäli valtiontalouden tilanne kiristyy. Toisaalta korotukset ovat pääasiassa kertaluonteisia ja niillä kompensoidaan aiemmin hyvin hitaasti nousseita virkamiesten palkkoja. Paremmiin palkattu ala kiinnostanee yhä enemmän myös nuoria, joista yli kolmannes etsii jo nykyään julkisen sektorin työpaikkoja (Itar-Tass 28.5.2012). Myös korruption on havaittu vähenevän julkisen sektorin palkkojen noston myötä, mikäli samalla sen vastainen viranomaistoiminta on riittävää (Svensson 2005)⁹. *"Käytännössä korruptio johtuu siitä, että palkat on niin surkeat, ettei ihmiset elä, ja jostain on saatava lisätuloja."*

Kuvio 11. Keskimääräinen kuukausipalkka toimialoittain (ruplaa, vasen akseli) ja nimelliskasvu (% , oikea akseli), 2012

*) ml. metsästys ja metsänhoito **) ml. raakaöljyn ja -kaasun tuotanto (ei jalostus)

Lähde: Rosstat (2013)

Eri työntekijäryhmien välinen palkkahaitari on Venäjällä suuri. Johdon palkat ovat joko Suomen tasolla tai korkeammat, mutta suorittavissa tehtävissä palkkataso on edelleen melko matala. *"HR-johtaja Venäjällä saa ihan yhtä paljon kuin HR-johtaja Suomessa, ja maksaa veroa huomattavasti vähemmän. Blue collar -puolella palkkataso on ihan eri luokkaa; siellä työntekijä saa tällä hetkellä*

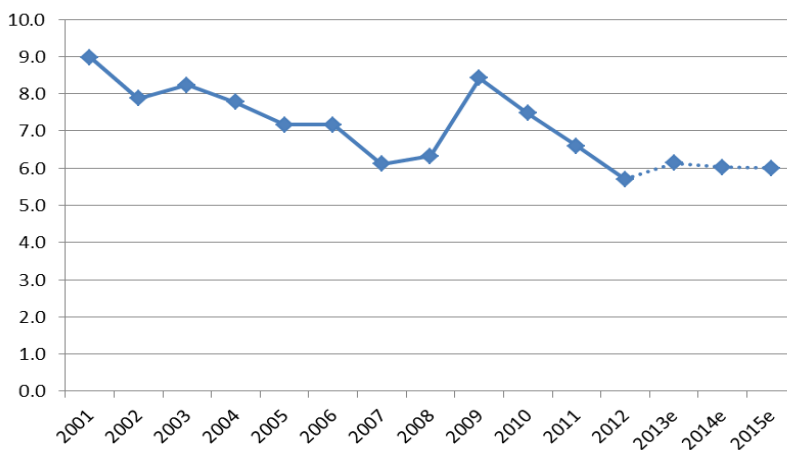
⁹ Korruption kitkeminen on yksi presidentti Putinin äänekkäimmin ajamista tavoitteista. Viime vuonna Venäjä paransikin sijoitustaan Transparency Internationalin rankingissa sijalle 133 (sijalta 143) kaikkiaan 183 maan joukossa.

noin 1000 euroa.” Venäjä ei kuitenkaan ole halpamyömaa edes Euroopan mittakaavassa. ”Meillä on konsernissa muitakin maita, ja käytännössä Puolassa on halvempaa kuin Venäjällä. Meillä on myös Saksassa toimintaa, Itä-Saksan puolella, ja sielläkin ollaan lähellä Venäjän [palkka]tasoa.” Venäjän **minimipalkkoja** nostettiin tämän vuoden alussa noin 127 euroon, mutta ne ovat edelleen noin viidenneksen jäljessä laskennallisen ns. minimitoimeentulon tasosta (noin 160 euroa). Tuoreimpien tietojen mukaan (vuodelta 2011) köyhien määrä on vakiintunut talouskriisistä huolimatta ja heidän osuutensa väestöstä on alle 13 %, kun vuosituhaten vaihteessa osuus oli lähes 30 %. Talouskriisi näyttäisi pysäyttäneen ainakin toistaiseksi myös tuloerojen kasvun (Rosstat), mikä on heijastunut hienoiseen laskuun tuloeroja mittaavassa ns. Gini-kertoimessa,¹⁰ joka oli ennen kriisiä lähes 0,44 ja nykyään 0,41:n tuntumassa Venäjällä. Erityisesti matalapalkkaisiin töihin rekrytoidaan melko paljon maahanmuuttajia myös suomalaisyrityksissä. ”Meidän alalla palkat ovat hyvin matalia ja on erittäin vaikea saada venäläisiä [työntekijöitä].”

Hyvä työllisyyskehitys on osaltaan hillinnyt tuloerojen kasvua. Työttömyysaste laski viime vuonna ennätyksellisen alas, alle 6 %:iin (Kuvio 12). Siten Venäjän työttömyysaste on nykyään alhaisempi kuin ennen talouskriisiä, ja selvästi matalampi kuin esimerkiksi Suomessa (yli 8 %) tai euroalueella (12 %). Venäjän hyvää työllisyyskehitystä ovat pitäneet yllä korkea öljynhintaa, valtion elvytystoimenpiteet sekä kotimaisen kulutuskysynnän ripeä kasvu. Työllisyys on pysynyt korkealla siitäkin huolimatta, että Venäjän palkkataso on noussut tuottavuutta nopeammin, mikä usein johtaa hintakilpailukyvyyn menetyksen kautta työttömyyden kasvuun. Työmarkkinoiden kehittymistä vaikeuttaa kuitenkin nopeasti kasvava ”varjotyöllisyys” harmaan talouden sektorilla, joka kattaa joidenkin arvioiden mukaan yli 20 miljoonaa venäläistä (noin neljänneksen työvoimasta) - kouluttamattomien osalta jopa lähes 40 % työvoimasta (Vedomosti 4.4.2013).

Kuvio 12. Vuotuinen työttömyysaste Venäjällä, %*

*) ILO:n metodologian mukaan.¹¹

Lähde: Rosstat ja Talouskehitysministeriö (2013)

¹⁰ Gini-kerroin mittaa tulonjaon tasaisuutta, ja sen arvo vaihtelee välillä 0-1. Nolla kuvaa tasaista tulonjakoa; mitä lähempänä ykköstä arvo on, sitä epätasaisemmin tulot ovat jakaantuneet. Kansainvälisessä vertailussa 0,4:n tasoa pidetään eräänlaisena hälytystasona (BBC 29.6.2011), jolloin tilanne saattaa johtaa sosiaalisiin levottomuuksiin. Euroopassa gini-kerroin on tyypillisesti noin 0,27, kun taas Afrikassa ja Etelä-Amerikassa se vaihtelee välillä 0,4-0,5.

¹¹ ILO:n metodologia perustuu kyselyihin, kun taas rekisteröidyn työttömyysasteen laskentaperusteena ovat työttömäksi rekisteröityneet. ILO:n arviota pidetään todenmukaisempana ja kansainvälisesti vertailukelpoisempana, ja se on tyypillisesti suurempi kuin ns. rekisteröity työttömyys, koska läheskään kaikki työttömät eivät rekisteröidy työttömäksi (esim. pienen työttömyysturvan takia).

Työllisyyskehitys vaihtelee voimakkaasti **alueittain**; esimerkiksi Pietarissa ja Moskovassa vallitsee käytännössä täystyöllisyys (työttömyysaste noin 1 %) kun taas ongelma-alueilla Tshetsheniassa ja Ingushiassa työttömyys on rajua (27 % ja 47 %). Yleisesti ottaen työllisyystilanne on paras Keski- ja Luoteis-Venäjällä, ja kohtalainen myös Uralin itäpuolisilla alueilla (työttömyysaste 6-7 %). Paikallisesti työttömyys voi olla erittäin korkeaa ns. monokaupungeissa, mikäli niiden ainoa suuri työllistäjä hiipuu. Joka kuudes venäläinen asuu kaupungissa, joka kärsii merkittävistä taloudellisista ongelmista, heikosta demografiakehityksestä ja usein noin 30 %:n työttömyydestä (Goble 8.4.2013). Eri toimialoista suurimmat työllistäjät ovat yhä kaupanala (osuus 18 %) sekä valmistava teollisuus (15 %). Työttömyysasteen odotetaan pysyvän 6 %:n tuntumassa myös lähivuosina. Suomalaisten mukaan maahanmuuttajien rekrytointi tulee helpottamaan suurten kaupunkien työvoimapulaa: ”...sieltä etelästä tulee koko ajan halvempaa työvoimaa, joka ottaa oman paikkansa yrityksissä, joten työvoimaa kuitenkin on.”

Lähteet

BBC 29.06.2011. Inequality in China: Rural poverty persists as urban wealth balloons.
<http://www.bbc.co.uk/news/mobile/business-13945072>

Eastweek 1.2.2012. A significant pay increase in the Russian army.
<http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/eastweek/2012-02-01/a-significant-pay-increase-russian-army>

Golbe, Paul 8.4.2013 - Windows on Eurasia. 70 Major Russian Company Towns Dying, Moscow Experts Say.

Itar-Tass 28.5.2012. Growing wages in public sector make government jobs attractive for Russian youth.
<http://www.itar-tass.com/en/c39/432179.html>

Lenta.ru 4.10.2012. Srednjuju zarplatu v Moskve podnimut do 60 tysjatš rublei.
<http://lenta.ru/news/2012/10/04/zarplata/>

Rosstat (2013) <http://www.gks.ru>

Svensson, J. (2005). Eight Questions about Corruption. Journal of Economic Perspectives, Volume 19, Number 3, Pages 19–42.

Vedomosti 4.4.2013. Why So Many Russians Have Moved into Shadow -- Shadow Labor - Economy's Response Not Only to Actions But Also to Inaction of State.

Venäjän talouskehitysministeriö (2013) Monitoring ob itogah sotsialno-ekonomitšeskogo razvitija Rossijskoi Federatsii v 2012 godu. http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/macro/monitoring/doc20130206_004

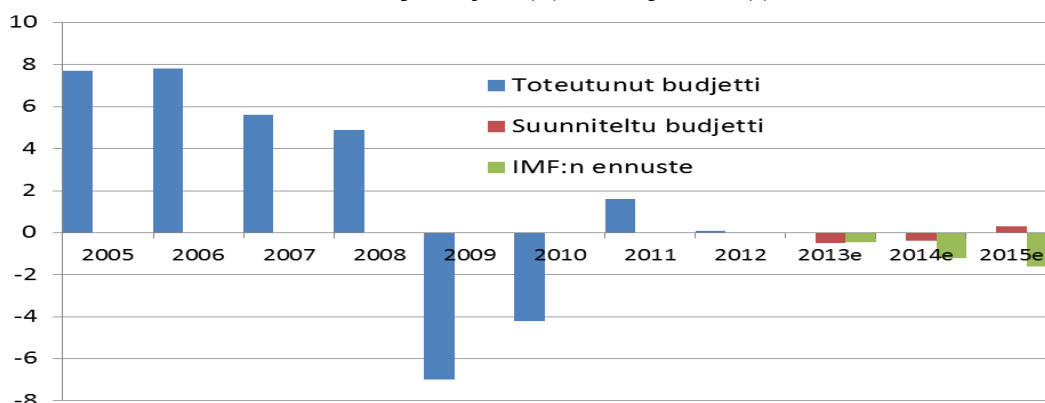
Budjettipolitiikkaa pyritään jälleen tiukentamaan

- **Budjetin energiariippuvuutta pyritään vähentämään; puolustusmenoja lisätään**
- **Valtion rooli Venäjän taloudessa yhä erittäin vahva**

Alustavien tietojen mukaan Venäjän valtion budjetti oli viime vuonna hivenen ylijäämäinen pitkälti energiatulojen ansiosta. Venäjän budjettipolitiikan käännekohta oli vuoden 1998 ruplakriisi, joka oli pitkälti seurausta holtittomasta rahankäytöstä ja huonosta budjettitulojen kertymästä, ja pakotti päättäjät tiukentamaan taloudenpitoa. Kun samaan aikaan energiatulot lähtivät nopeaan kasvuun, budjetti saatiin selvästi ylijäämäiseksi vuosien 2000–2008 aikana. Tällöin Venäjä myös keräsi yli 200 mrd. dollarin puskurirahastot, jotka tulivatkin tarpeeseen vuoden 2009 kriisitoimissa; puolet vararahastoista sulji ja budjetti kävi pakkasella, kun öljytulot romahtivat ja menot kasvoivat. Ripeästi elpynyt öljynhintaa nosti vararahastot jälleen kasvuun sekä budjetin ylijäämäiseksi vuonna 2011. (Kuvio 13) Venäjän valtiontalouden **energiariippuvuus** on näin ollen huomattava. ”*Kun sitä öljyrahaa tulee ihan hirveesti, että miksi tehdä uudistuksia?*” Budjettivaihtelut ovat myös olleet suurempia kuin toisessa kehittyvässä taloudessa Kiinassa, jonka budjetti on ollut lähes jatkuvasti hieman alijäämäinen koko noin 35 vuoden taloussiirtymän ajan. Kasvun vuosina Venäjä kuitenkin maksoi valtaosan julkisesta velastaan, ja sillä on nykyään hyvin vähän valtionvelkaa - noin 10 % BKT:stä, kun kehittyneillä länsimailla suhdeluku on tyypillisesti 50–100 % ja kehittyvillä maillakin 40–60 %. Kiinan velka-aste on virallisesti noin 40 %, joskin kiinalaistilastojen ongelmien vuoksi maan todellisen valtionvelan arvioidaan olevan kaksinkertainen tai suurempikin.

Venäjän valtiovarainministeriön (2013) mukaan energiatulot muodostivat viime vuonna lähes 30 % koko valtionhallinnon (konsolidoidun) budjetin tuloista, mikä oli suunnilleen kriisiä edeltänyt taso.¹² Yritysvero toi noin 20 %, sosiaaliverot 17 % ja arvonlisävero reilut 10 % budjettituloista. Menopuolella lähes kolmannes oli sosiaalimenoja (mm. eläkkeet ja muu sosiaaliturva) ja yli 14 % talouden kehittämismenoja (mm. tieverkon ja kommunikaatioyhteyksien ylläpito, maatalouden tuet ja muut yritystuet). Koulutuksen ja terveydenhuollon osuudet olivat noin kymmenyksen, ja sekä sisäisen että ulkoisen turvallisuuden osuudet olivat noin 8 % valtion budjettimenoista.

Kuvio 13. Konsolidoidun* budjetin yli- (+) tai alijäämä (-) osuutena BKT:sta, %

^{*}) Konsolidoitu = keskus- ja aluehallintojen yhdistetty; e = ennuste

Lähteet: IMF (2013), Venäjän valtiovarainministeriö (2012)

¹² Sen sijaan keskushallinnon budjettituloista (ilman aluehallintoja) jopa puolet oli viime vuonna erilaisia öljy- ja kaasuveroja (Bofitvko 10/2013).

Budjetin toteutuminen ylijäämäisenä (0,4 % BKT:sta) johtui viime vuonna korkeana pysyneestä **öljynhinnasta** - kun eurokriisin pahenemiselta vältyttiin ja Kiinassa siirryttiin elvytyspolitiikkaan - sekä kaasun tuotantoveron nostosta (Bofitvko 10/2013). Öljyn maailmanmarkkinahinta onkin nyt noin 2,5-kertainen verrattuna kriisivuosien pohjalukemiin. Kuluvalle vuodelle hyväksytyn tulo- ja menoarvion mukaan budjetti toteutuu hieman alijäämäisenä oletetun 97 dollarin öljynhinnan mukaan (Bofitvko 48/2012). Tasapainoiseen budjettiin päästäisiin noin 105 dollarin öljynhinnalla. Venäjän lähivuosien tavoitteena on päästä maltillisiin alijäämiin tai hienoiseen ylijäämään, kun taas IMF:n ennusteen mukaan alijäämät tulevat kasvamaan (Kuvio 13). Lopullinen kehitys on pitkälti riippuvainen öljyn hinnasta.

Venäjän valtiontalouden **ongelmana** on, että ilman energiatuloja budjetti olisi 10,5 % BKT:stä alijäämäinen, mikä on samaa tasoa kuin Kreikalla. Samalla viimeaikaiset, mm. vaalien motivoimat toimet (eläkkeiden, virkamiesten palkkojen ja puolustusmenojen nostot) ovat kasvattaneet rajusti valtion menovastuita. Eläkkeet imevät jo lähes neljäsosan budjettimenoista, ja eläkerahastoihin on muodostunut pysyvä vaje.¹³ Rahastoitu summa on toistaiseksi noin 60 miljardia dollaria, ja ongelmaan pitäisikin pureutua mm. nostamalla eläkeikää ja täyteen eläkkeeseen vaadittujen työvuosien määrää. (The Economist 6.10.2012) Rakenteellisia uudistuksia on kuitenkin poliittisesti erittäin vaikeita toteuttaa, koska huomattava osa äänestäjistä on eläkeläisiä. Lähivuosina myös puolustuksen osuutta aiotaan nostaa jopa 10 %:iin valtion menoista; todellinen luku tullee olemaan tätä suurempi. Samalla sosiaalimenojen osuus pyritään pitämään ennallaan. (Bofitvko 48/2012)

Maan johto etsiikin nyt keinoja parantaakseen valtiontalouden pidemmän aikavälin kestävyyttä. Budjettikuria pyritään ylläpitämään mm. rahastoimalla ylimääräiset öljytulot sekä muuttamalla budjettilaskelmissa öljytulojen käyttöperusteita (ottamalla käyttöön öljynhinnan usean vuoden keskiarvo nykyhinnan sijaan). (Bofitvko 3/2013) Tarkoituksena on näin vähentää budjetin energiariippuvuutta sekä saada lisätuloja muilta sektoreilta mm. veronkeruuta tehostamalla. Samalla valtio suunnittelee ottavansa lainaa markkinoilta. Lainojen korkotaso on kuitenkin korkeampi kuin vararahastojen tuotto, ja lainojen ottaminen pääosin kotimarkkinoilta vähentää muiden talouden toimijoiden mahdollisuuksia luotonsaantiin. Toisaalta lainansaannin ehdot ovat nyt huomattavasti paremmat kuin mahdollisissa kriisiolosuhteissa. Arvioiden mukaan nykyinen reservirahasto riittäisi noin vuodeksi, mikäli vuoden 2009 kaltainen kriisi uusiutuisi. (Russia Profile 28.5.2012)

Valtion rooli näyttääkin jopa vahvistuvan, vaikka sen kaventaminen on tiuhaan esillä päättäjien puheissa talouden modernisaatiosta. Yritysten näkökulmasta valtion tiukka ote taloudesta hidastaa liiketoimintaympäristön kehittymistä. *"Niin kauan kuin perustalous säilyy tällaisena, että se isompi kuvio on virkamiesten klaanien ja ryhmittymien käsissä, niin ei se siitä miksiäkään muutu..."* Yksityistä sektoria pidetään julkista tehokkaampana, ja yksityisen pääoman tuottavuus Venäjällä on tutkimuksen valossa lähes kaksi kertaa suurempi kuin julkisen (Kortelainen ja Leppänen 2012). Valtionyhtiöt tuottavat arviolta puolet Venäjän BKT:stä ja kuljetussektorilla jopa yli 70 %, ja hoitavat lisäksi useita valtionhallinnolle kuuluvia tehtäviä (Bofitvko 47/2012). Huolimatta hiljalleen edenneestä yksityistämishjelmasta valtion rooli on kasvanut mm. Rosneftin ostettua TNK-BP:n (ks. Teollisuustuotanto -osio).¹⁴ Yksityisyrittäjien määrän arvioidaan vähentyneen rajusti (Åslund

¹³ Akuuttia (noin 50 mrd. dollarin) vajetta pyritään paikkaamaan uuden lainsäädännön mukaisesti ohjaamalla työnantajien eläkemaksuista aiempaa suurempi osa nykyisten eläkkeiden kattamiseen ja pienempi osa rahastoihin. Näin kuitenkin heikennetään järjestelmän maksukykyä tulevaisuudessa, sillä vuonna 2020 eläkeläisten määrän arvioidaan Venäjällä olevan yhtä suuri kuin työntekijöiden.

¹⁴ Yritystalon myötä Venäjän öljytuotanto keskittyy yhä vahvemmin valtion käsiin, minkä odotetaan heikentävän alan tuottavuutta. Esim. Yhdysvaltojen liuskeöljy- ja -kaasubuumi perustuu myös pienempien öljy-yhtiöiden toimintaan.

2013), ja virkamiesedustusta ollaan palauttamassa valtionyhtiöiden johtokuntaan, mikä on täyskäännös vuosi sitten päätettyyn politiikkaan (ITAR-TASS 4.12.2012). ”*Semmonen todellinen yksityistäminen, se ei oikein lähtenyt liikkeelle.*” Toisaalta energia- ja pankkialalla tapahtuneiden suurten yritysostojen jälkeen valtionyhtiöiden mahdollisuuksia yritysostoihin ollaan rajoittamassa ja yhtiöitä on painostettu vähentämään toimintansa ”rönsyjä” (Bofitvko 47/2012). Yksi mahdollinen skenaario onkin, että valtio tarrautuu tiukemmin osaan sektoreista (kuten energia) ja poistuu muilta.

Lähteet

Bofitvko 47/2012. Valtionyritysten mahdollisuuksia yritysostoihin rajoitetaan. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 48/2012. Duuma hyväksyi viime viikolla muutoksia vuonna 2002 uudistettuun eläkejärjestelmään. Federaation ja sosiaalirahastojen ensi vuoden budjetit hyväksyttiin duumassa. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 3/2013. Venäjä palaa tiukempaan budjettikuriin. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 10/2013. Valtiontalous tuki talouden kasvua vuonna 2012. BOFIT-viikkokatsaus.

IMF (2013) World economic database. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/index.aspx>

ITAR-TASS 4.12.2012. The state officials can be included in the boards of directors of the state-run companies again.

Kortelainen, M. ja Leppänen, S. (2012) Public and private capital productivity in Russia – a non-parametric investigation. *Empirical Economics*, August 2012.

RIA Novosti 2.10.2012. Putin Outlines 2013 Anti-Crisis Measures.

Russia Profile 28.5.2012. Warning Signals: The Russian Government Has Made Enormous Social Commitments That It Can Neither Pull Nor Implement.

The Economist 6.10.2012. Russian pensions: An unaffordable system.

Venäjän valtionvarainministeriö (2013). <http://www.minfin.ru>

Åslund, Anders (2013) Putin’s State Capitalism Means Falling Growth. Moscow Times 22.5.2013.

Rahoitusmarkkinat uudistuvat hitaasti

- **Valuutta- ja osakemarkkinat kehittyneet rauhallisesti**
- **Rahoitussektorin uudistukset jatkuneet ilman toivottua vaikutusta**

Venäjän rahoitusmarkkinat ovat käyneet läpi suuren myllerryksen Neuvostoliiton romahduksen jälkeen, kun markkinatalouteen soveltuva rahoitussektori jouduttiin rakentamaan käytännössä nollatilanteesta. Monista uudistuksista huolimatta se on edelleen suhteellisen kehittymätön: esimerkiksi pankkisektori on erittäin hajautunut (maassa on yhä lähes 1000 pankkia), mutta toisaalta vahvasti valtion käsissä. Suurimmalla pankilla, valtion omistamalla Sberbankilla on lähes puolet kaikista talletuksista ja yli neljännes koko pankkisektorin varallisuudesta (Lainela ja Ponomarenko 2012). Moderneille pankkisektoreille tyypilliset pankkien väliset lainamarkkinat ovat Venäjällä erittäin suppeat johtuen pitkälti pankkien välisestä epäluottamuksesta. Venäjän suurin pörssi, Moscow Exchange, mahtuu juuri ja juuri maailman 20 suurimman pörssin joukkoon, kun esimerkiksi Kiinan Shanghain pörssi on 6., Intian 10. ja Brasilian 13. suurin (WFE 2012). Lisäksi joukkovelkakirjamarkkinat Venäjällä ovat vielä pienet johtuen mm. valtion vähäisistä velkatarpeista. Siten Venäjän tavoite tehdä Moskovasta kansainvälinen finanssikeskus ei ole juurikaan vielä konkretisoitunut. *”Että ei voi mitenkään sanoa, että rahoitusala on täällä kypsä, tai kehittynyt.”* Uudistukset kuitenkin jatkuvat, ja sääntelyä muutetaan kohti kansainvälisiä standardeja.

Venäjän keskuspankki toteutti aktiivista rahapolitiikkaa vuosina 2008–2009 puolustamalla nopeasti heikkenevää ruplaa ja tarjoamalla likviditeettiä pankkisektorille. Vaikka rahoitusmarkkinoiden kehittymättömyys vähensi osaltaan systemaattisen romahduksen riskiä kriisin aikana,¹⁵ se kuitenkin hankaloittaa rahapolitiikan tekoa, koska perinteiset keskuspankin työkalut eivät toimi kunnolla tällaisessa ympäristössä. Toisin kuin monien kehittyneiden talouksien keskuspankit, jotka pyrkivät ennen kaikkea pitämään inflaation alhaisena, Venäjän keskuspankki on keskittynyt lähinnä valuuttakurssin säätelyyn. Tämä vaikeuttaa muiden tavoitteiden (mm. inflaation kontrolloinnin) saavuttamista, kun pääoman liikkuvuus on käytännössä vapaata. Esimerkiksi Kiinassa sekä inflaation että valuuttakurssin kontrollointi on ollut helpompaa, koska pääoman liikkumista on rajoitettu. Venäjällä on kuitenkin pikkuhiljaa purettu valuuttakurssin säätelyä ja siirretty painopistettä inflaation kurissa pitämiseen.¹⁶ *”On siinä aika hyvin onnistuttukin, jos aattelee, että missä huideltiin joitakin vuosia sitten.”*

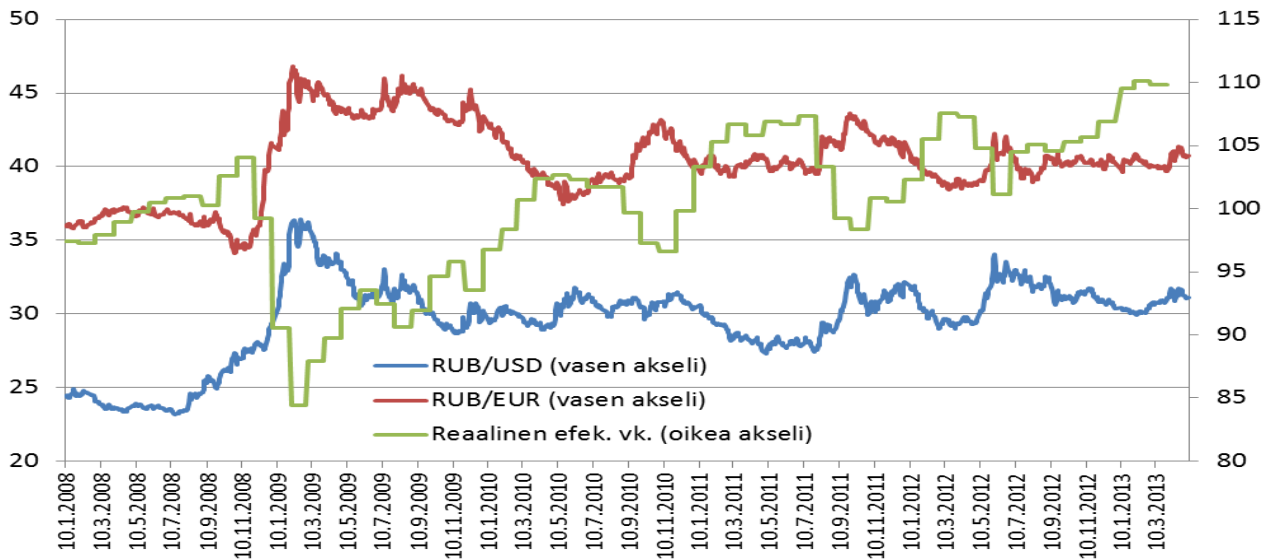
Kuluvana keväänä Venäjän **valuuttakurssin** kehitys oli melko tasaista euroon ja dollariin nähden. Reaalisesti rupla kuitenkin vahvistui selvästi Venäjän korkeamman inflaation vuoksi, mikä tarkoitti Venäjän hintakilpailukyvyyn heikentymistä. (Kuvio 14) Venäjän keskuspankki onkin pitänyt rahapolitiikan kireähkönä (mm. korkean korkotason kautta) inflaation kiihtymisen pelossa, vaikka poliitikkojen, pankkiirien ja muun talouselämän puolelta on esitetty vaatimuksia siirtymisestä kevyempään rahapolitiikkaan, joka tukisi hidastuvaa talouskasvua. Tämä saattaa toteutua kuluvana kesänä, kun Elvira Nabiullina (Putinin neuvonantaja ja entinen talousministeri) aloittaa keskuspankin johtajana.

¹⁵ Tämä johtui siitä, että monimutkaisia rahoitusinstrumentteja ja yhteyksiä rahoitusmarkkinoiden eri toimijoiden välillä oli selvästi vähemmän kuin moderneilla rahoitusmarkkinoilla. Lisäksi kansalaisten osakevarallisuus on Venäjällä hyvin vähäistä, mikä vaimensi osakemarkkinoiden romahduksen vaikutusta kansalaisten taloudelliseen tilanteeseen.

¹⁶ Rahoitusmarkkinoiden sääntelyn voidaan arvioida Venäjällä toimineen paremmin kuin Kiinassa, jossa pankkisektorin todellisesta terveydestä ei ole varmaa tietoa, ja jossa nopeasti kasvava ns. varjopankkisektori vaikeuttaa rahapolitiikan tekoa ja luo ennakoimattomia riskejä.

Kuvio 14. Ruplan (RUB) kehitys euroa (EUR) ja dollaria (USD) vastaan (vasen akseli) ja reaalinen efektiivinen valuuttakurssi (oikea akseli), 2008-2013*

**) Ruplan suhde euroon ja dollariin heikkenee käyrän noustessa. Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi mittaa maan hintakilpailukykyä ottamalla huomioon maiden väliset inflaatioerot. Kurssin noustessa maan hintakilpailukyky heikkenee.*

Lähteet: Venäjän keskuspankki (2013), BIS (2012)

Myös **osakemarkkinat** ovat kehittyneet rauhallisesti. Viime vuonna Venäjän dollarimääräinen RTS-pörssi-indeksi nousi noin 7 % (ollen noin 1530) ja kuluvana keväänä kurssit ovat puolestaan laskeneet noin 7 % (noin 1430:een). Kehitys oli siten samansuuntaista kuin esimerkiksi Brasiliassa johtuen osittain siitä, että maiden suurista pörssiyhtiöistä useat ovat riippuvaisia raaka-aineiden hinnoista. Venäläisyhtiöistä heikosti menestyneitä olivat esim. Gazprom sekä metalliteollisuuden yritykset, kun paremmin pärjäsivät mm. maan suurin yksityinen kaasuntuottaja Novatek sekä jättipankki Sberbank (Bofitvko 2/2013). Venäjän pörssi on edelleen yli kolmanneksen alemmalla tasolla kuin syksyllä 2008 - sen sijaan esimerkiksi Yhdysvalloissa pörssikurssit kohosivat viime vuonna reilut 10 % ja nousivat yli kriisiä edeltävän tason mm. rahapoliittisen elvytyksen ansiosta.

Uudistukset Venäjän rahoitusmarkkinoilla ovat jatkuneet: Moskovan MICEX-RTS -pörssille¹⁷ myönnettiin kansallisen arvopaperikeskuksen asema, ja ulkomaisten sijoittajien kiinnostusta pyritään kasvattamaan sillä, että kansainvälisten standardien mukaan toimiva keskus vähentää arvopaperisijoitusten riskejä ja nostaa omistusten rekisteröinnin luotettavuutta (Bofitvko 47/2012). Monet tekijät kuitenkin hidastavat Moskovan kehittymistä kansainväliseksi finanssikeskukseksi. Pörssin likviditeetti on edelleen alhainen ja mm. sisäpiirikaupat ovat yhä merkittävä ongelma, jota pyritään karsimaan yhdistämällä pankki-, vakuutus-, sijoitusrahasto- ja pörssivalvonta (Bofitvko 41/2012, NG 10.10.2012). Venäläisyhtiöiden osakkeilla käydyn kaupan osuus Moskovassa suhteessa ulkomaanpörsseihin jopa pieneni viime vuonna. Lisäksi Venäjän sijoitus maailman finanssijärjestelmiä vertailevassa World Economic Forumin 62 maan vertailussa oli 39., eli kolme sijaa heikompi kuin vuonna 2008. WEF:n mukaan Venäjän suurimpia ongelmia ovat hallintotavat, laki- ja sääntelytekijät sekä erilaiset markkinarajoitukset (Moscow Times 1.11.2012).

¹⁷ MICEX-RTS syntyi, kun kaksi moskovalaista pörssiä (Moscow Interbank Currency Exchange ja Russian Trading System) fuusioitiin joulukuussa 2011.

Venäläisten velkaantumistaso on edelleen melko alhainen asuntolainojen vähäisyyden vuoksi, mutta pankeille tuottoisat **kulutusluotot** olivat viime vuonna jopa 40 %:n kasvussa. Talouskasvun hidastuttua nähtiin merkkejä kulutusluottojen ongelmista: yli kolme kuukautta myöhässä olevien lyhennysten määrä kasvoi loppuvuodesta 12 % vuotta aiempaan verrattuna. Tämä ei nykytilanteessa heiluta rahoitussektoria kokonaisuudessaan, mutta talouskriisi voisi viedä aggressiivisimmat luotottajat ongelmiin (RIA Novosti 21.1.2013). Riski koskee lähinnä pienempiä pankkeja, ei niinkään suuria valtio-omisteisia toimijoita. ”...Sberbank, Gazprombank ja VTB – niillä on niin vahvat taseet, ei niillä ole mitään ongelmaa selvitä niistä.” Hälyttävää kuitenkin on, että 80 % uusista kulutusluotoista käytetään jo aiempien lainojen korkomaksuihin, ja lainojen reaalikorko on noussut inflaation hidastumisen myötä lähes 20 %:iin.¹⁸ Venäjän keskuspankki on hiljattain kiristänyt säännöksiään ja vaatinut kasvun hidastamista, mikä kielii ao. lainojen aiheuttamasta riskistä (Financial Times 30.11.2012, 13.2.2013). Asiantuntijat uskovatkin kulutusluottojen kasvun hidastuvan selvästi kuluvana vuonna, kun kuluttajien varovaisuus lisääntyy ja keskuspankki kiristää pankkien vakavaraisuusvaatimuksia.

Lähteet

BIS (2012) Statistics Database. Bank for International Settlements.

<http://stats.bis.org/bis-stats-tool/org.bis.stats.ui.StatsApplication/StatsApplication.html>

Bofitvko 41/2012. Sisäpiiritiedon hyödyntäminen on edelleen ongelma Venäjän arvopaperimarkkinoilla. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 47/2012. Kansallinen arvopaperikeskus muodostettu. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 2/2013. Venäjällä laimea pörssivuosi 2012. BOFIT-viikkokatsaus.

Financial Times 13.2.2013. Russia sees surge in consumer credit.

Financial Times 30.11.2012. Russia consumers rack up debt.

Lainela, Seija ja Alexey Ponomarenko (2012) Russian financial markets and monetary policy instruments. Bofit Online 3/2012.

Moscow Times 1.11.2012. Ranking Shows No Progress on Financial System.

NG 10.10.2012. Russia to Establish New Financial Regulator. Nezavisimaya Gazeta.

RBTH (2013) Illicit capital flight over \$780 billion since 1994. Russia Beyond the Headlines.

RIA Novosti 21.1.2013. Russians Late on Loans, But Credit Bubble Not Bursting Yet.

Venäjän keskuspankki (2013) <http://www.cbr.ru>

WFE (2012) World Federation of Exchanges Monthly Reports 12/2012. <http://www.world-exchanges.org/statistics/monthly-reports>

¹⁸ Kulutusluottojen nimelliskorot ovat viimeisen vuosikymmenen ajan olleet noin 20–25 % (vuosien 2008–2009 kriisiä lukuun ottamatta).

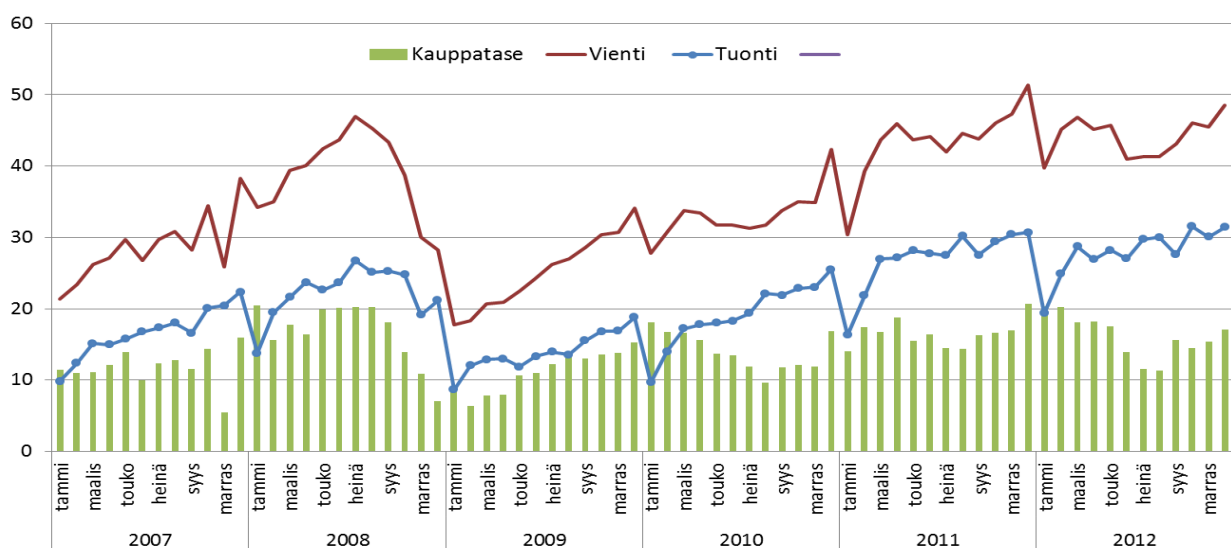
Venäjän ulkomaankaupan kasvu hidastunut

- Sekä viennin että tuonnin kasvu tasoittui; kauppataseen ylijäämä supistui hieman
- Uudet öljy- ja kaasuputket suuntaavat vientiä Aasiaan ja Itämerelle

Venäjän ulkomaankauppa on ollut nopeassa kasvussa reilun vuosikymmenen ajan lukuun ottamatta vuoden 2009 notkahdusta. Tavaraviennin arvo on noin viisinkertaistunut ja tuonnin yli seitsenkertaistunut (dollareissa mitattuna). Viime vuonna tavarakaupan kokonaisarvo oli 846 mrd. dollaria. Viejämaana Venäjä on nykyään maailman 8. suurin ja tuontimaana sijalla 16. Sen osuus maailman kokonaisviennistä on 2,9 % eli selvästi pienempi kuin Kiinan (11,2 %) tai Yhdysvaltojen (8,4 %). Venäjän vienti on BKT:n tavoin voimakkaasti painottunut **kaivannaisiin** (osuus 70 %), etenkin öljyyn ja kaasuun. Vientikasvun taustalla onkin ollut erittäin nopeasti kohonnut öljyn maailmanmarkkinahinta, ei niinkään viennin volyymin kasvu. (Rosstat 2013) Raaka-aineiden osuus Venäjän kokonaisviennistä on noussut vuosikymmenessä 50 %:sta yli 70 %:iin, mikä on hidastanut talouden ja viennin rakenteen monipuolistamista.

Vuonna 2012 Venäjän ulkomaankaupan kasvu (2,2 %) oli hieman nopeampaa kuin maailmankaupan kasvu (2,0 %), joka puolestaan hidastui edellisvuoden 5,2 %:sta lähinnä Euroopan hankalan taloustilanteen vuoksi. (WTO 2013) Venäjän viennin arvo kasvoi vain vähän (1,4 %) ollen 529 mrd. dollaria. Tämä on reilu neljännes maailman suurimman vientimaan Kiinan tasosta (2.049 mrd. dollaria). Tuonnin arvo kasvoi nopeammin (3,5 %) ollen 335 mrd. dollaria eli vajaat kuudesosa maailman suurimman tuontimaan Yhdysvaltojen tasosta (2.335 mrd. dollaria). Viennin kasvua piti yllä raakaöljyn hienoinen hinnannousu (+1,1 %) 110,5 dollariin tynnyriltä,¹⁹ vaikka viennin määrä supistui. (Venäjän talouskehitysministeriö 2013) *”Kyllähän se siltä näyttää, että öljyn hinta pysyy varsin korkeana ja sillä on aina suora vaikutus Venäjän talouteen.”* Venäjän **kauppataase** pysyi silti edelleen ylijäämäisenä ja nousi heinäkuun pudotuksen jälkeen selvästi. (Kuvio 15) Venäjän keskuspankki arvioi silti kauppataseen ylijäämän sulavan kokonaan vuoteen 2015 mennessä, mikäli raakaöljyn hinta on runsaat 100 dollaria (Bofitvko 41/2012).

Kuvio 15. Venäjän ulkomaankauppa kuukausittain, mrd. USD

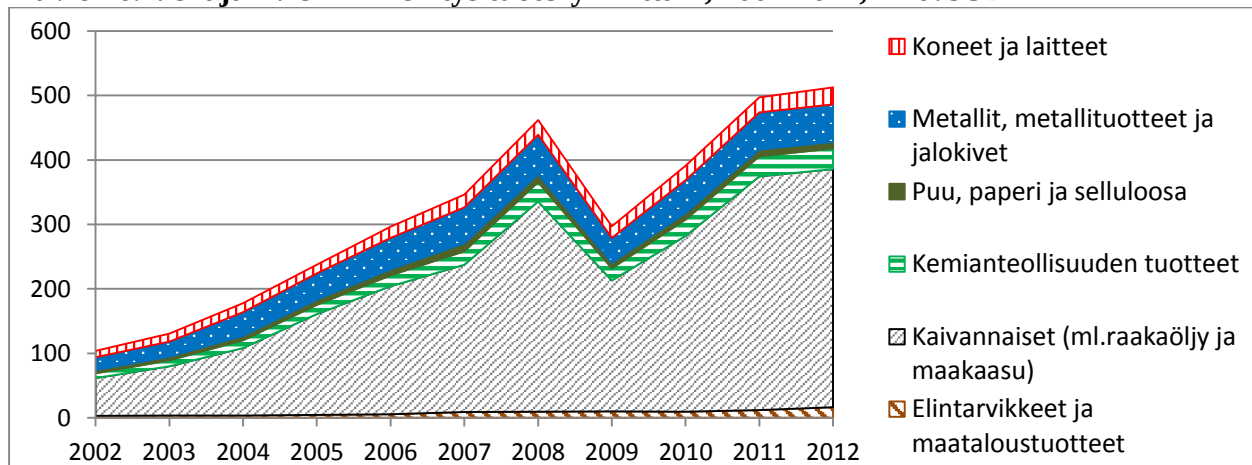
Lähde: Rosstat (2013)

¹⁹ Maakaasun maailmanmarkkinahinta puolestaan nousi 13 % (431,3 dollariin / 1000 m³).

Venäjän **tavaraviennin rakenne** pysyi viime vuonna lähes ennallaan (Kuvio 16). Kaivannaisten osuus on 70 %, josta raakaöljyn 35 %-yksikköä ja maakaasua 12 %-yksikköä. Kaivannaisten vienti ylitti taantumaa edeltäneen huipputasoon jo vuonna 2011, ja kasvu jatkui nyt hitammin. Myös metallituotteiden vienti kasvaa hitaasti. ”...*teknistä modernisaatiotahan tapahtuu, erityisesti metalliteollisuudessa. Ja sehän on lähes kokonaan yksityistä, ei ole valtion metalliyrityksiä. [...] Ja ne on aika moderneja ne tehtaat.*” Nopeasti kasvava (+25 %) mutta edelleen pieni vientituoteryhmä (3 % osuus) ovat elintarvikkeet ja maataloustuotteet, joiden viennin arvo on kuusinkertaistunut 10 vuodessa – etenkin viljan vienti on kasvanut. (Rosstat 2013, Venäjän tulli 2013)

Kuvio 16. Venäjän viennin kehitys tuoteryhmittäin, 2002-2012, mrd.USD

Lähde: Rosstat (2013), Venäjän tulli (2013)

Vientilogistiikkaa kuitenkin kehitetään jatkuvasti, mikä edesauttaa öljy- ja kaasuviennin alueellista monipuolistamista. Uudella öljyputkella Tyynellemerelle Venäjä haluaa vahvistaa asemaansa Aasian kasvavilla energiamarkkinoilla (Bofitvko 1/2013). Maakaasun vientikuljetukset puolestaan ovat siirtyneet yhä enemmän Itämerelle, kun Nord Stream -kaasuputki on otettu käyttöön. Silti edelleen puolet kaasunviennistä kulkee Ukrainan kautta (Bofitvko 4/2013b). Ukraina haluaa vähentää riippuvuuttaan Venäjän kaasusta, mikä on johtanut maiden välisiin hintaerimielisyyksiin.²⁰ Myös EU:n komissio ja Gazprom kiistelevät yhtiön toimintatavoista. Gazpromin markkinajohtajuus Euroopan kaasumarkkinoilla onkin horjumassa: viime vuonna sen kaasutoimitukset Eurooppaan vähenivät eri arvioiden mukaan 8-15 %, kun sen suurimman kilpailijan, norjalaisen Statoilin, edullisemmat toimitukset lisääntyivät 16 % (KL 18.1.2013). Myös liuskekaasun nopeasti kasvanut tuotanto erityisesti Yhdysvalloissa muuttaa lähiaikoina maailman energiamarkkinoita (CEMAT 2012). ”*Liuskekaasu tulee jollakin aikavälillä selvästi pienentämään Gazpromin markkinaosuutta Euroopassa, ja laskemaan hintoja - arvioisin, että maksimissaan 20 %, todennäköisesti 10–15 %. Se on lähes katastrofaalista sitten kyllä venäläisille, koko taloudelle.*” Lisäksi suunnitteilla olevan EU-rahoitteisen LNG-terminaalin rakentaminen Suomeen tai Viroon vähentäisi Venäjän kaasun kysyntää Euroopassa (T&T 1.2.2013).

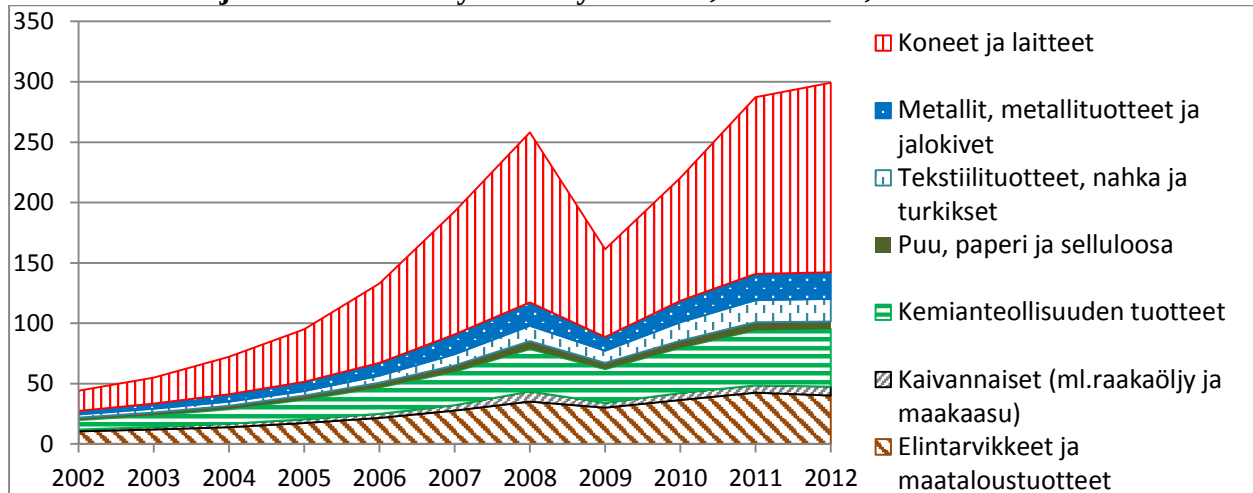
Myös **tavaratuonnin rakenne** pysyi viime vuonna lähes ennallaan. Tuonnin arvosta noin puolet on koneita ja laitteita (Kuvio 17), joiden tuonti on elpynyt vuoden 2009 syvästä pudotuksesta (kasvua

²⁰ Ukrainassa on Euroopan merkittävimpiin kuuluvat liuskekaasuesiintymät, joiden tutkimisesta se teki sopimuksen Shellin kanssa. Pian ilmoituksen jälkeen Gazprom ilmoitti laskuttavansa 7 mrd. dollaria kaasusta, jota Ukraina ei ole käyttänyt vuonna 2012. Vaikka tämä on Gazpromin toimitussopimuksen ehtojen mukaista, yhtiö on jo aiemmin joutunut tekemään myönnytyksiä eurooppalaisten asiakkaidensa kohdalla. (Bofitvko 5/2013)

viime vuonna 6 %). Muiden tuoteryhmien tuonnissa ei ollut merkittäviä muutoksia. Korkealaatuiset tuontituotteet kilpailevat usein eri sarjassa kuin edullisemmat venäläistuotteet: ”Tuonti Venäjälle on yksi osa kilpailua... Sitten on paikallinen valmistus, joka on tällä hetkellä pääsääntöisesti aivan eri asiakassegmentissä, mutta edesauttaa [toimialaa], toivon mukaan positiivisessa hengessä.”

Kuvio 17. Venäjän tuonnin kehitys tuoteryhmittäin, 2002-2012, mrd.USD

Lähde: Rosstat (2013), Venäjän tullit (2013)

Palvelujen viennin arvo oli viime vuonna 58 mrd. dollaria, ja palveluviejänä Venäjä on maailmassa sijalla 22, kun ykkössijaa pitävällä Yhdysvalloilla viennin arvo on yli kymmenkertainen (614 mrd. dollaria). Palvelutuoja Venäjä on sen sijaan 14. suurin, tuonnin arvon ollessa 102 mrd. dollaria. (WTO 2013) Palvelujen tuonti on ollut kasvussa mm. venäläisten lisääntyneestä ulkomaanmatkailusta johtuen (Bofitvko 4/2013a), minkä odotetaan kasvavan edelleen.

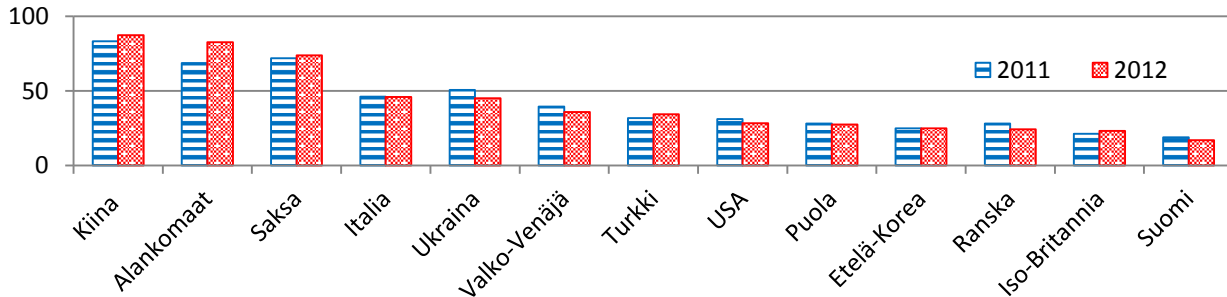
Venäjän suurin **kauppakumppani** on edelleen Kiina (10 % osuus) ja maiden välinen kauppa kasvoi viime vuonna lähes 5 % reiluun 87 mrd. dollariin (Kuvio 18). Toiseksi suurimmaksi kauppakumppaniksi nousi merkittävä öljynviennin keskus Alankomaat (osuus 10 %), kun kauppa kasvoi 17 %. Kauppa Suomen kanssa puolestaan pieneni hieman ja on nyt 2 % Venäjän ulkomaankaupasta. Maaryhmittymistä Euroopan unioni on edelleen merkittävin kauppakumppani; EU:n osuus Venäjän kokonaiskaupasta nousi 49 %:iin, kun APEC-maiden osuus pysyi 24 %:ssa ja IVY-maiden osuus pieneni 14 %:iin. Sen sijaan Venäjän, Valko-Venäjän ja Kazakstanin tulliliiton sisäinen kauppa kasvoi hieman nopeammin kuin maiden muu ulkomaankauppa. Venäjän kauppa Kazakstanin kanssa kasvoi lähes 10 %, mutta supistui Valko-Venäjän kanssa, kun raakaöljyn toimitukset vähenivät. (Rosstat 2013) Venäjän viennistä 8 % ja tuonnista 7 % keskittyi tulliliiton alueelle, jonka sisäistä kauppaa on helpottanut tullitarkastusten poistuminen ja tuonti- ja maksumenettelyjen yksinkertaistuminen. Silti tulliliiton sisällä on edelleen useita teknisiä kaupan esteitä, kuten erilaisia standardeja ja sertifiointeja. (Bofitvko 8/2013)

Venäjän tiedeakatemian (2012) alainen Kansantalouden ennustelaitos arvioi, että Venäjän ulkomaankauppa kehittyä suotuisasti myös **tulevaisuudessa**. Viennin arvon odotetaan nousevan 539 mrd. dollariin ja tuonnin pysyvän 335 mrd. dollarissa tänä vuonna. Kaivannaisten osuuden kokonaisviennistä ennustetaan vuoteen 2020 mennessä laskevan nykyisestä 70 %:sta noin 65 %:iin, kun koneiden ja laitteiden osuuden odotetaan kasvavan muutaman prosentin. Elintarvikkeiden ja maataloustuotteiden osuuden tuonnista uskotaan sen sijaan laskevan. Tämä on linjassa Putinin asettaman tavoitteen kanssa, jonka mukaan maasta tulisi elintarvikeomavarainen viidessä vuodessa

(ks. Teollisuustuotanto –osio). Lähivuosina viennin rakenteessa ei kuitenkaan nähtäne suuria muutoksia, mikäli maan teollisuus ei kehity monipuolisempaan suuntaan. ”Venäläisten pitäisi keksiä joku oma juttu. [...] Toistaiseksi he tosiaan tekevät tavaraa, joka ei kelpaa länsimarkkinoille. Eikä tämä ole enää edes halpatyövoimamaa.”

Kuvio 18. Venäjän ulkomaankaupan kehitys maittain, 2011 ja 2012, mrd. USD

Lähde: Rosstat (2013)

Lähteet

Bofitvko 41/2012. Vaihtotaseen ylijäämä supistunut, mutta edelleen suuri. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 1/2013. Itä-Siperian ja Tyynenmeren välisen öljyputken laajennus otettiin käyttöön. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 4/2013. (a) Vaihtotaseen ylijäämä pieneni hieman vuonna 2012, tuonnin kasvu hidastui. (b) Venäjän öljy- ja kaasusektorin kehitys vaisua vuonna 2012. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 5/2013. Ukrainan ja Venäjän välinen kaasukiista aktivoitui jälleen. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 8/2013. Tulliliiton sisäinen kauppa kasvoi viime vuonna hieman nopeammin kuin kauppa muiden kanssa.

CEMAT (2012) CEMAT Venäjän talousnäkymät 2/2012. <http://cemat.aalto.fi/fi/electronic/prospects/russia/>

KL 7.9.2012. Gazpromin monopoliasema horjuu. Kauppalehti.

KL 23.10.2012. Lisää kaasuputkia Itämerelle. Kauppalehti.

KL 18.1.2013. Statoil haastaa Gazpromin Länsi-Euroopan johtavana maakaasuntoimittajana. Kauppalehti.

Rosstat (2013). <http://gks.ru>

Venäjän tiedeakatemia (2012) Srednesrotšni prognoz vnešnej trgovli RF: 2012-2020 gg. Rezultaty postkrizisnovo razvitija i posledstvija vstuplenija VTO. Rossijskaja akademija nauk. Insitut narodnohozjajstvennogo prognozirovaniya. http://www.ecfor.ru/pdf.php?id=forecast/vn_torg13

T&T 1.2.2013. Suomi haluaa Itämeren lng –keskukseksi. Tekniikka & Talous.

Venäjän talouskehitysministeriö (2013) Osnovnye tendentsii sotsialno-ekonomičeskogo razvitija rossijskoi federatsii v dekabre 2012 goda. http://www.economy.gov.ru/minrec/activity/sections/macro/monitoring/doc20130206_004

Venäjän tulli (2013). <http://www.customs.ru>

WTO (2013) World trade 2012, Prospects for 2013: Trade to remain subdued in 2013 after sluggish growth in 2012 as European economies continue to struggle. Press Release. http://www.wto.org/english/news_e/pres13_e/pr688_e.pdf

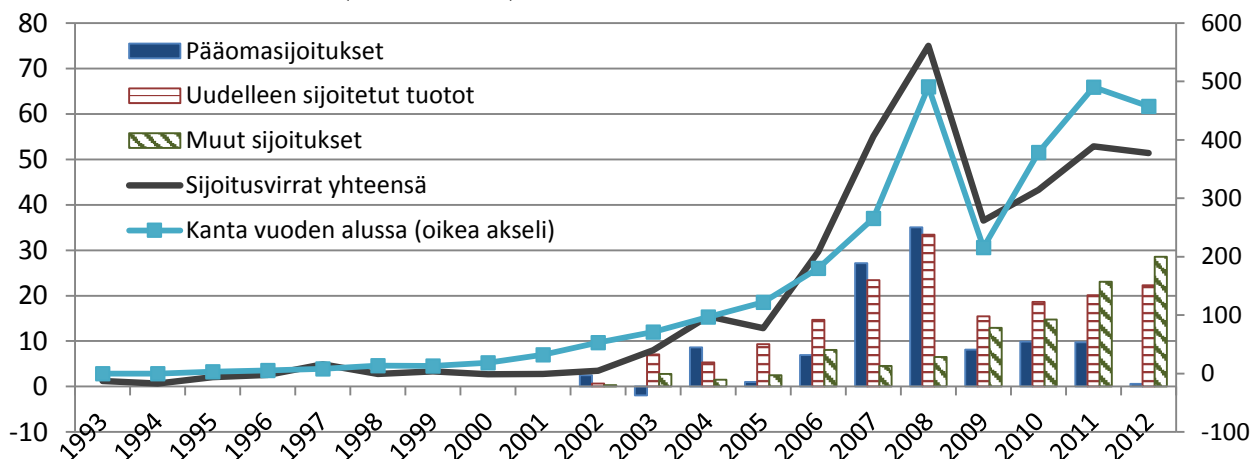
Suorat ulkomaiset investoinnit Venäjälle laskussa

- Investointeja suuntautuu etenkin kauppaan ja rahoitukseen
- Venäjän houkuttelevuutta pyritään parantamaan

Ulkomaisten suorien investointien kanta Venäjällä oli vuoden 2012 alussa 457 mrd. dollaria. Tämä on noin kaksi kolmasosaa Kiinaan verrattuna (712 mrd. dollaria), mutta yli viisinkertainen Suomeen nähden (83 mrd. dollaria). Vielä 1990-luvulla ulkomaiset investoinnit Venäjälle olivat hyvin pieniä: vuosittainen investointivirta oli muutamia miljardeja dollareita ja sijoitusten kanta pysyi alle 15 mrd. dollarissa vuosituhatteen vaihteeseen asti. Sijoitusvirrat alkoivat kasvaa nopeasti 2000-luvulla ja niiden huippu saavutettiin vuonna 2008 (Kuvio 19). Huomattava osuus suorista ulkomaisista investoinneista on venäläistä pääomaa, joka on kierrätetty ns. veroparatiisien kautta. Alueittain investoinnit ovat keskittyneet ylivoimaisesti eniten Moskovaan (52 % investointivirroista vuonna 2012), Pietariin (8 %) sekä metallin- ja öljyntuotantoalueille Uralilla ja Venäjän Kaukoidässä. Eri toimialoista sijoituksia ovat saaneet etenkin kaupan ala, rahoitussektori ja tehdasteollisuus.

Vuonna 2012 ulkomaisten suorien investointien virta Venäjälle pieneni hieman edellisvuodesta ollen 51 mrd. dollaria eli noin puolet Kiinan vastaavasta (112 mrd. dollaria) (MOFCOM 2013). Globaalin talouskriisin jälkeen Venäjän vastaanottamien ulkomaisten **sijoitusten rakenne** muuttui. Uusien pääomasijoitusten ja uudelleen sijoitettujen tuottojen vuosittainen virta on romahtanut, kun taas muiden sijoitusten (lähinnä luottojen) määrä on ollut selvässä kasvussa (Kuvio 19).²¹

Kuvio 19. Suorien ulkomaisten sijoitusten virta Venäjälle sijoitustyypeittäin (vasen akseli) sekä kanta vuoden alussa (oikea akseli), 1993–2012, mrd. USD

Lähde: Venäjän keskuspankki (2013)

²¹ Suorat ulkomaiset sijoitukset rekisteröityvät maksutasetilastoihin, kun ulkomainen (esim. suomalainen) emoyhtiö tekee sijoituksia paikalliseen (esim. venäläiseen) tytäryhtiönsä. Nämä ovat joko pääomasijoituksia, uudelleen sijoitettuja tuottoja tytäryhtiöön (voitot joita ei ole kotiutettu emoyhtiön kotimaahan) tai muita sijoituksia (lähinnä erilaisia luottoja). Mikäli esim. venäläinen emoyhtiö tekee sijoituksia ulkomaiseen tytäryhtiönsä, rekisteröityy tämä Venäjältä ulkomaille tehdyksi suoraksi sijoitukseksi. Jos tytäryhtiöistä on kotiutettu enemmän rahaa ulkomaisille emoyhtiöille kuin emoyhtiöt ovat tehneet sijoituksia, saattavat ulkomaiset sijoitukset maahan olla tilastoissa negatiivisia. (Tämä on eri asia kuin ns. ulkomaiset nettosijoitukset, joissa maahan tehdyistä sijoituksista on vähennetty maasta tehdyt ulkomaiset sijoitukset.) Mikäli emoyhtiö tekee sijoituksen tytäryhtiöön esim. kolmannessa maassa sijaitsevan holding-yhtiönsä kautta, tilastoituu tämä sijoitukseksi kyseisestä kolmannesta maasta. Jos emoyhtiö ottaa lainaa tytäryhtiön kotimaasta sijoituksen tekemistä varten, ei tämä tilastoidu ulkomaiseksi sijoitukseksi. Tilastolukujen tulkintaa vaikeuttavat lisäksi tilastoinnissa tehtävät sijoitusten arvomuutokset ja laskelmissa käytetyt valuuttakurssit.

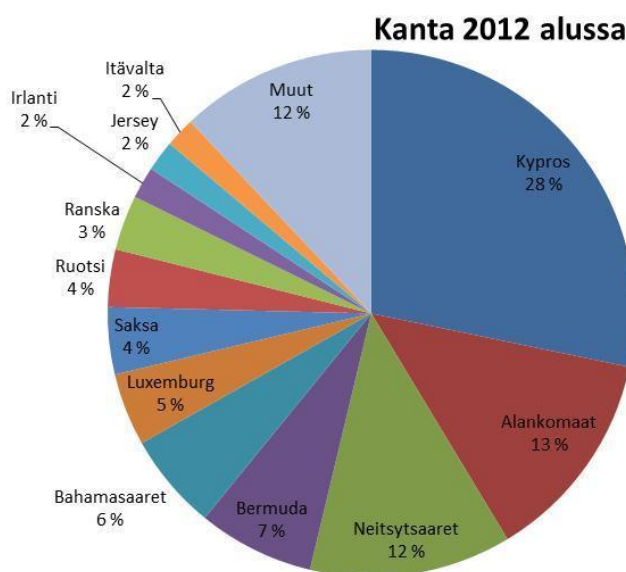
Sijoitusten **toimialarakenne** vaihtelee vuosittain voimakkaasti. Viime vuoden tammi-syyskuussa suurimmat investoinnit (noin kolmannes) tehtiin kaupan alalle. Myös rahoitus- ja vakuutusala nostivat osuuttaan yli viidennekseen. Tehdasteollisuuden osuus puolestaan laski noin 17 %:iin, kun kaksi vuotta aiemmin se oli noin neljännes; rakentamisen osuus oli 8 % ja kaivosteollisuuden 7 %. Informaatio- ja kommunikaatioalan investointivirrat kääntyivät reilusti negatiivisiksi. (Venäjän keskuspankki 2013) Investointien toimialarakenne heijastelee sijoittajien odotuksia teollisuuden kasvusta ja kuluttajien ostovoimasta; palkkatason nopean kasvun aikaan vuonna 2007 lähes 40 % Venäjän saamista sijoitusvirroista suuntautui kaupan alalle. Yksittäisistä toimialoista runsaasti mediahuomiota saa autoteollisuus, vaikka sen osuus ulkomaisista investoinneista on vain murto-osa (osuutta ei ole tilastoitu). Lehtitietojen mukaan mm. Scania on lisäämässä tuotantokapasiteettiaan Pietarissa, ja Mazdan uusi tehdas käynnistyi Vladivostokissa viime vuoden lopulla (SVKK 30.11.2012a; 6.9.2012). Renault-Nissan puolestaan investoi ja hankki määräysvallan Ladoja valmistavaan Avtovaz-yhtiöön (KL 5.10.2012). Toimialaan liittyviä aluekehitysprojekteja on käynnissä mm. Moskovassa, ja Kaliningradiin on päätetty perustaa viidessä vuodessa 6 autotehtaan ja 15 komponenttitehtaan klusteri, johon venäläis- ja kanadalaisyhtiöt investoivat 2,5 mrd. euroa. Myös kuljetusalalla tapahtuu: tanskalainen Maersk hankki osuuksia Venäjän konttiterminalleista 670 milj. eurolla, joka on yhtiön mukaan kaikkien aikojen suurin ulkomainen suora investointi Venäjän kuljetussektorille. (SVKK 23.11.2012; 11.9.2012) Sen sijaan ulkomaiset pankit ovat vähentäneet toimintojaan Venäjällä. *”Aika monta länsimaista pankkia on vetäytynyt. Täällä oli ihan hullut vuodet... Ostettiin todella kalliilla pankkeja, ja sitten tuli tämä kriisi. Lisäksi tajuttiin, että on vaikea pärjätä tässä kilpailussa.”* Jatkossa investointien odotetaan suuntautuvan Venäjän infrastruktuuriin, maatalouteen, elintarvike- ja lääketeollisuuteen, joiden kasvu perustuu kotimaiseen kysyntään (KPMG 2011).

Sijoittajamaittain valtaosa investoinneista on lähtöisin erilaisista veroparatiiseista (mukaan lukien Alankomaat ja Luxemburg). Viime vuoden alussa niiden osuus Venäjälle tehtyjen ulkomaisten suorien sijoitusten kokonaiskertymästä oli 71 % eli hieman vähemmän kuin edellisvuonna, suurimpana Kypros (Kuvio 20). Yleisen käsityksen mukaan veroparatiisien kautta kierrätetään (ns. round-tripping) venäläistä pääomaa lähinnä veronkierto- ja rahanpesutarkoituksessa. Ulkomaisista suorista investoinneista Venäjän rahoitusalalle peräti 80 % ja kiinteistösektorille noin 70 % on kierrätettyä venäläistä pääomaa, kun sijoitukset kaupan alalle ovat sen sijaan pääosin (67 %) ns. aitoja ulkomaisia investointeja. Tutkimustulosten mukaan ulkomaiden kautta kulkeva venäläinen raha investoidaan lisäksi Venäjän korruptoituneimmille alueille, mikä tukee käsitystä pääoman kierrätyksen yhteydestä korruptioon. Kierrättämällä ”pestään” korruptiorahaa; lisäksi venäläiset sijoittajat saattavat haluta kätkeä henkilöllisyytensä korruptoituneilta paikallisviranomaisilta välttääkseen sekä veroja että omistamiseen liittyviä riskejä Venäjällä. (Ledyeva ym. 2013)

Aitojen ulkomaisten investointien vähäisyys viittaa Venäjän heikkoon **investointi-ilmapiiriin**. Tuoreessa Economist Intelligent Unitin kyselyssä Venäjä oli kansainvälisten sijoittajien mielestä toiseksi vähiten houkutteleva sijoituskohde, ja vain 12 % vastaajista piti Venäjän-sijoitusten tuotto-odotuksia hyvinä (Russia today 25.4.2013). Houkuttelevuuden parantaminen onkin yksi hallituksen tavoitteista. Pääministeri Medvedevin mukaan Venäjä tarvitsee investointeja jopa 25 % BKT:sta vuoteen 2015 mennessä uusien työpaikkojen luomiseksi. Liiketoimintaympäristöä pyritään nyt parantamaan tulli- ja verouudistuksin, yksinkertaistamalla pääsyä infrastruktuuripalveluihin sekä helpottamalla lainansaantia ja valtion takuita koskevia säännöksiä. (Itar-Tass 31.1.2013)

Kuvio 20. Suorat ulkomaiset sijoitukset Venäjälle alkuperämaittain, kanta ja virta

Virta	2011		2012, 1-9 kk	
	Mrd. USD	%-osuus	Mrd. USD	%-osuus
Kypros	12,61	23,8	4,57	13,8
Neitsytsaaret	7,27	13,8	1,28	3,9
Alankomaat	7,02	13,3	8,08	24,4
Irlanti	5,31	10,0	3,08	9,3
Luxemburg	4,11	7,8	7,06	21,3
Saksa	2,19	4,1	1,89	5,7
Bahamasaaret	1,85	3,5	1,58	4,8
Ranska	1,81	3,4	1,09	3,3
Ruotsi	1,80	3,4	0,45	1,4
Itävalta	1,58	3,0	0,61	1,8
Saint Kitts ja Nevisin	1,30	2,5	0,20	0,6
Gibraltari	1,25	2,4	0,07	0,2
Sveitsi	0,78	1,5	-0,19	
Unkari	0,40	0,8	0,47	1,4
Suomi	0,21	0,4	0,42	1,3
Iso-Britannia	0,03	0,1	0,05	0,1
Muut	3,38	6,4	2,39	6,7
Yhteensä	52,9	100	33,08	100

Lähde: Venäjän keskuspankki (2013)

Presidentti Putin on myös asettanut kunnianhimoisen tavoitteen nostaa Venäjän sijoitus kansainvälisessä *Doing Business* -vertailussa lähes sata sijaa ylöspäin eli 20 parhaan joukkoon viidessä vuodessa. Asiantuntijoiden mukaan sen toteutuminen olisi ennennäkemätöntä, sillä tarvittavia lakimuutoksia ei ehditä enää toteuttaa. (Interfax 20.12.2012) Joillakin vertailun osaluokilla Venäjä kuitenkin suoriutuu hämmästyttävän hyvin: sopimusten toimeenpanossa se on 11. sijalla, ja nousi 30 sijaa (64. sijalle) verohallinnossa, jota yksinkertaistettiin ja siirrettiin verkkoon. (Maailmanpankki 2013) Lisäksi ulkomaisten yritysten toimintaa ns. strategisilla sektoreilla ollaan helpottamassa mm. omistusrajoituksia poistamalla (SVKK 30.11.2012b). Yritykset kaipaavat liiketoimintaympäristöön konkreettisia parannuksia: ”...modernisointi pitäisi aloittaa yksinkertaisemmista asioista kuin nämä taivaita syleilevät ohjelmat - yritysten toimintaa rasittavan ylimääräisen byrokratian ja prosessien keventämisestä.” Riskejä ovat mm. öljyn hinta, valtiomisteisten yritysten kasvava valta sekä heikko budjettirakenne. Lisäksi viimeaikaiset uutiset väärinkäytöksistä, mm. laittomista rahavirroista sekä kahden korkea-arvoisen Skolkovo-projektin virkamiehen rahanpesu- ja kavallussyytöksistä (Itar-Tass 13.2.2013) tuskin nostavat ulkomaisten sijoittajien luottamusta. Asiantuntijat pelkäävätkin aiemman hyvän kehityksen kääntymistä heikompaan kuluvana vuonna.

Lähteet

Interfax 20.12.2012. Russian govt to monitor business climate quarterly.

Itar-Tass 31.1.2013. Medvedev says improvement of business climate in Russia is among government priorities.

Itar-Tass 13.2.2013. Investigators uncover multi-million embezzlement in Skolkovo high-tech hub.

KL 5.10.2012. Renault-Nissan ottaa ohjat Avtovazissa. Kauppalehti.

KPMG (2011) Increasing FDI in the Russian regions, <http://www.kpmg.com/Africa/en/IssuesAndInsights/Articles-Publications/Press-Releases/Documents/Increasing%20FDI%20in%20Russian%20regions.pdf>

Ledyeva, Svetlana, Päivi Karhunen & John Whalley (2013) If foreign investment is not foreign: round-trip versus genuine foreign investment in Russia. CEPII, Working Paper No. 2013-05.
http://www.cepii.fr/PDF_PUB/wp/2013/wp2013-05.pdf

Maaailmanpankki (2013) Doing Business 2013. <http://www.doingbusiness.org>

MOFCOM (2013) Statistics of FDI in January-December 2012. Kiinan kauppaministeriö.
<http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/foreigninvestment/201301/20130100012618.shtml>

SVKK 6.9.2012. Mazdan tehdas käynnistyy Vladivostokissa. Suomalais-Venäläisen kauppakamarin uutisia.

SVKK 11.9.2012. Maerskille osuuksia Venäjän konttiterminaleista. Suomalais-Venäläisen kauppakamarin uutisia.

SVKK 23.11.2012. ZiL:n autotehtaan alueelle Moskovaan iso aluekehitysprojekti. Suomalais-Venäläisen kauppakamarin uutisia.

SVKK 30.11.2012a. Scania lisää tuotantokapasiteettia Pietarissa. Suomalais-Venäläisen kauppakamarin uutisia.

SVKK 30.11.2012b. Ulkomaisten toimintaa strategisilla sektoreilla helpotetaan. Suomalais-Venäläisen kauppakamarin uutisia.

Venäjän keskuspankki (2013) Maksutasetilastot. <http://cbr.ru/eng/statistics/?Prtid=svs>

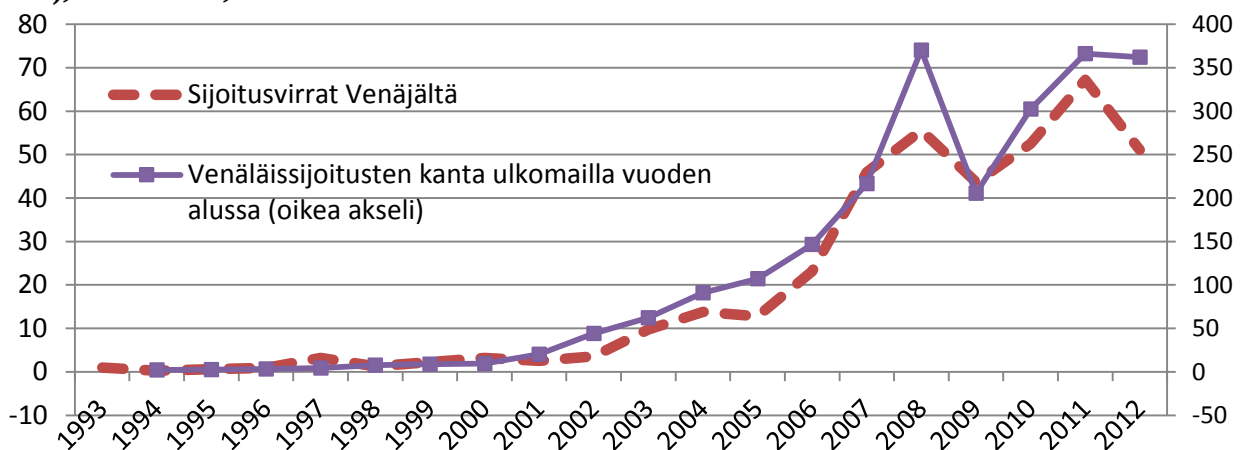

Venäjän suorat investoinnit ulkomaille kääntyneet laskuun

- Veroparatiisien osuus edelleen huomattava
- Pääomapako hidastui, mutta laittomat rahavirrat yhä suuret

Viime vuonna Venäjältä investoitiin ulkomaille 51,1 mrd. dollaria, mikä on 24 % vähemmän kuin edellisvuonna, mutta lähes saman verran kuin Venäjä vastaanotti investointeja ulkomailta. Venäläisyritysten suorat sijoitukset ulkomaille olivat hyvin vähäisiä aina 2000-luvulle asti. Investointivirta alkoi kasvaa selvästi vuonna 2003, ja on muutaman notkahduksen (mm. vuosina 2009 ja 2012) jälkeen yli kymmenkertaistunut. (Kuvio 21) Venäläissijoitukset suuntautuvat lähinnä veroparatiiseihin, joista ne investoidaan takaisin Venäjälle (ks. Ulkomaiset investoinnit Venäjällä - osio). Siten ns. aitojen ulkomaisten investointien osuus on pieni. *”Venäläisillä yhtiöillähän on lähes kaikilla holding-yhtiö jossain veroparatiisissa, varsinkin jos puhutaan isoimmista yhtiöistä.”* Venäläisyritysten suorat investoinnit ulkomaille olivat pitkään huomattavasti suurempia kuin esimerkiksi kiinalaisyriyten. Viime vuosina kiinalaisinvestoinnit ovat kuitenkin kasvaneet nopeasti, ja vuonna 2011 niiden kanta (366 mrd. dollaria) ylitti niukasti venäläisinvestointien kannan ulkomailta (362 mrd. dollaria). Suomeen nähden ero on selvä: venäläisinvestointien kanta ulkomailta on noin 2,6-kertainen verrattuna suomalaisiin (139 mrd. dollaria) ja esim. vuonna 2011 niiden virta (67,3 mrd. dollaria) oli yli kymmenkertainen suomalaisiin (5,4 mrd. dollaria) nähden – tosin Venäjän taloudenkin koko on noin 8-kertainen Suomeen verrattuna. (UNCTAD 2013) Venäläiset investoinnit ovat lähtöisin ennen kaikkea Moskovasta, jonka osuus oli jopa 68 % tammi-syyskuussa 2012; seuraavaksi suurimman, Pietarin, osuus oli vain 6 %.

Kuvio 21. Venäläisten suorien ulkomaisten sijoitusten virta (vasen akseli) ja kanta (oikea akseli), 1993–2012, mrd. USD

Lähteet: UNCTAD (2013), Venäjän keskuspankki (2013)

Venäläisinvestointien pieneneminen ulkomailta viime vuonna johtui muiden kuin pankkisektorin yritysten sijoitusten vähenemisestä. Venäjän keskuspankin (2013) mukaan pankkien investoinnit ulkomaille kasvoivat tammi-syyskuussa 2012 jopa kymmenkertaisiksi, joskin ne ovat yhä pieniä verrattuna koko yksityissektorin suoriin sijoituksiin ulkomailta. Samaan aikaan muiden sektorien sijoitukset vähenivät kolmasosalla edellisvuoden 66 mrd. dollarista noin 44 mrd. dollariin. Myös vuoden viimeisellä neljänneksellä niiden investointivirrat ulkomaille olivat vain noin puolet vuotta aiempaan nähden. Sen sijaan pankkisektorilla pääomien liikkuminen molempiin suuntiin on kasvanut ja nettovirta on kääntynyt ulkomailta Venäjälle, mikä johtuu pankkien ulkomaisen velan kasvusta sekä siitä, että keskuspankki myi osan Sberbankin osakkeista ulkomaisille sijoittajille.

(Bofitvko 42/2012) Alfa Bank on sen sijaan kiinnostunut lisäämään omistuksiaan eurooppalaisissa pankeissa, kun osakkeiden hinnat ovat pudonneet finanssikriisin myötä (KL 29.10.2012).

Venäläisyriyten suurimmat **investointikohteet** ovat Kypros, Turkki, Neitsytsaaret, Luxemburg ja Alankomaat, joiden yhteenlaskettu osuus oli 67 % investointivirroista tammi-syyskuussa 2012. Yksin Kyproksen osuus oli 43 %, kun edellisvuonna sen osuus oli kolmannes. Sijoitukset kasvoivat etenkin tytäryrityslainojen osalta. Varojen paluu Venäjälle on kuitenkin vähentynyt. (Bofitvko 4/2013) Kyproksen alkukeväästä kärjistynyt talouskriisi herätti arveluja siitä, että venäläissijoittajat vetäisivät rahansa pois maan pankeista. Esimerkiksi Bank of Cyprukseen sijoittaneet suurtallettajat menettivät 20–40 % sijoituksistaan, ja Kyproksen pankeista katosi helmi-maaliskuussa 46 mrd. euroa. (FoxNews 28.3.2013, HS 21.3.2013; 26.4.2013) Myös muut venäläisinvestointien suurimmat kohdemaat ovat veroparatiiseja, kuten Bahamasaaret, Bermuda, Gibraltar, Neitsytsaaret sekä Saint Kitts ja Nevis. Veroparatiisien yhteenlaskettu osuus on ollut huomattava (41–71 %) jo vuosien 2007–2012 ajan. Suomi on sen sijaan vastaanottanut vain vähän venäläisinvestointeja. Niiden kanta on silti noussut kymmenen vuoden aikana 338 milj. eurosta 858 milj. euroon, ja viime vuonna investointien virta oli ennätyksellisen suuri (259 milj. euroa). Yksi viimeaikaisista uusista venäläisistä investointisuunnitelmista Suomeen on Vaalimaalle rakennettava kasino. (Talouselämä 23.11.2012) Myös Venäjän johtava hakukoneyhtiö Yandex suunnittelee konesalin rakentamista Mäntsälään (KL 26.3.2013). Venäläisinvestointien kasvua Suomessa kuitenkin hidastavat tiedon puute sekä kansainvälistymistä hakevien pienten ja keski suurten venäläisyriyten vähäinen määrä.

Pääomapako (ml. suorien sijoitusten lisäksi muut rahavirrat) Venäjältä oli suurta etenkin vuonna 2011 (yli 80 mrd. dollaria) ja viime vuonnakin noin 57 mrd. dollaria. *”No sehän johtu siitä, että tuli merkkejä Euroopan toisesta talouskriisistä, jolloin rupla rupes heikkenee, öljyn hinta jonkun verran laski ja se varsinkin laski ruplaa. Se on aina täällä semmonen ketjureaktio, että omaan valuuttaan ei luoteta, ja sitä ruvetaan siirtää holding-yhtiöitten kautta ulkomaille.”* Pääomapaon vähenemisen arvioidaan olleen seurausta mm. Venäjän poliittisen tilanteen vakiintumisesta ja eurokriisin hetkellisestä rauhoittumisesta, vaikkakin pääomaa lähti maasta edelleen selvästi enemmän kuin vuonna 2010 (noin 34 mrd. dollaria). Keskuspankin mukaan tämä ei silti ole ongelma ottaen huomioon ulkomaankaupan noin 150 mrd. dollarin ylijäämän ja sen, etteivät reaali talouden investointimahdollisuudet ja rahoitusmarkkinat pystyisi imemään mainittuja rahamääriä. Keskuspankin laskentametodin on myös arveltu liioittelevan pääomapakoa. Kuitenkin myös ns. laittomien rahavirtojen²² määrä (esim. veronkiertoon liittyen) kasvoi yhä noin 35 mrd. dollariin viime vuonna (Bofitvko 4/2013).²³ Investointien ulosvirtaus on herättänyt huolta maan johdon kyvystä hallita pääomapakoa ja saada aikaan todellisia muutoksia liiketoimintaympäristössä. (Moscow Times 17.1.2013) Pääministeri Medvedev on ehdottanut Venäjän oman offshore-alueen perustamista Kaukoitään venäläisen pääoman houkuttelemiseksi takaisin maahan (UM 27.3.2013). Lähitulevaisuudessa pääomavirtojen suunta riippunee silti paljon mm. ruplan vakaudesta ja euroalueen kehityksestä, kun erilaisten eturistiriitojen arvioidaan hidastavan Venäjän investointiympäristön kehittymistä käytännössä (CNBC 16.5.2013).

²² Laittomat rahavirrat (illicit capital/financial flows) ovat sellaista maasta poistuvaa pääomaa, joka on ansaittu tai siirretty laittomasti. Näiden rahavirtojen päämotiivi on rahan alkuperän hämärtäminen veronkierron ja/tai rahanpesun tarkoituksessa.

²³ Viimeisen 18 vuoden aikana Venäjältä arvioidaan laittomasti paenneen rahaa lähes 800 mrd. dollaria ja saapuneen yli 550 mrd. dollaria (pois lukien mm. huumekauppa ja prostituutio). Merkittävä osa ongelmaa ovat Venäjän tullin heikko valvonta ja korruptio. (RBTH 19.2.2013)

Lähteet

Bofitvko 42/2012. Pääomavirta Venäjän yrityssektorilta ulkomaille lisääntynyt. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 4/2013. Yrityssektorin pääomavirta Venäjältä kasvoi vuonna 2012. BOFIT-viikkokatsaus.

CNBC 16.5.2013. Russia's Economy Could Be Next Big Underperformer. CNBC.com.

FoxNews 28.3.2013. Russia's support for Cyprus' seizures of deposits may mean big money already out.

HS 21.3.2013. Kypros yrittää rimpuilla irti pattitilanteesta.

HS 26.4.2013. Kypros-tukipaketti ei aiheuttanut suurta talletuspakoa.

KL 29.10.2012. Alfa Bank tähyää eurooppalaispankkeja.

KL 26.3.2013. Venäläisjätti rakentaa konesalin Mäntsälään.

Moscow Times 17.1.2013. Ulyukayev Considers \$10Bln Quarterly Flight 'Acceptable'.

RBTH 19.2.2013. Illicit capital flight over \$780 billion since 1994. Russia Beyond the Headlines.

Talouselämä 23.11.2012. Vaalimaan kasino nousee venäläisellä rahalla.

UM 27.3.2013. Pääministeri ehdotti Venäjän oman offshore-alueen perustamista Kaukoitään. Suomen Moskovansuurlähetystö. <http://www.finrusresearch.fi/>

UNCTAD (2013) UNCTADStat, Inward and outward foreign direct investment stock, <http://unctadstat.unctad.org/TableView/tableView.aspx>

Venäjän keskuspankki (2013) Maksutasetilastot. <http://cbr.ru/eng/statistics/?Prtid=svs>

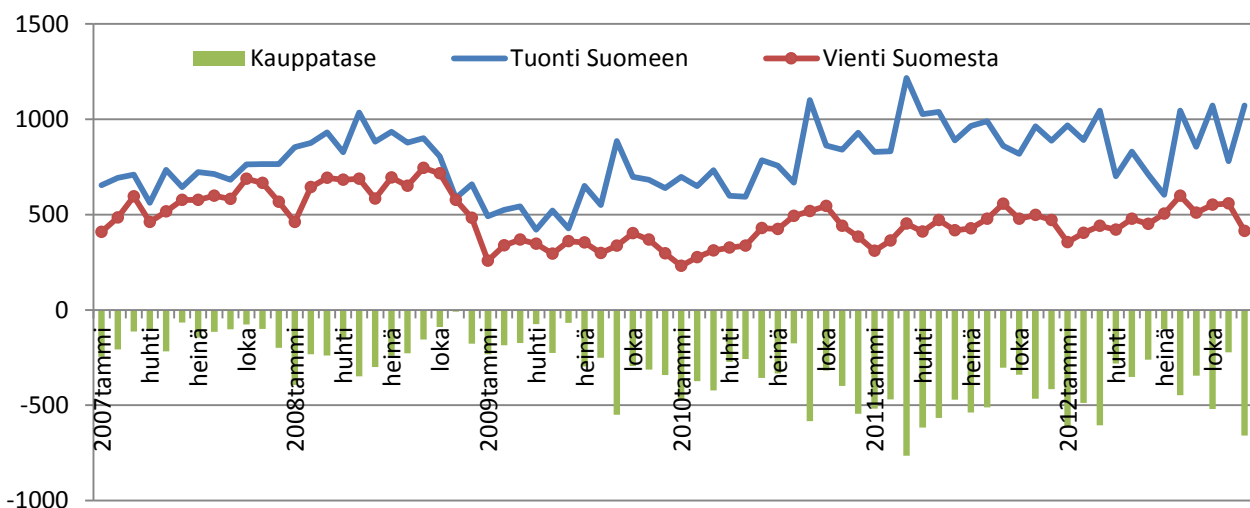
Suomen vienti Venäjälle kasvussa; investointeja suunnitellaan rakennusallalle

- Tuonti Venäjältä väheni hieman ja kauppataseen vaje supistui
- Erikoiskoneiden ja kemianteollisuuden vienti vetää
- Suomalaisyrityksistä puolet odottaa liiketoimintansa Venäjällä kasvavan

Viimeisten kahden vuosikymmenen ajan Suomen **tavarakauppa** Venäjän kanssa on kasvanut voimakkaasti ja oli viime vuonna yli 16 mrd. euroa. Vuoden 2009 pudotuksesta huolimatta tuonnin arvo on kolminkertaistunut ja viennin lähes kaksinkertaistunut 10 vuodessa. Kauppa on ollut Suomelle alijäämäistä, mikä on johtunut lähinnä korkeasta tuontiöljyn hinnasta ja viennin hitaasta elpymisestä. Tuonti koostuukin pääosin polttoaineista; viennistä puolestaan valtaosa on koneita ja laitteita, joiden kauppa romahti globaalin talouskriisin myötä. Suomen Venäjän-viennin erityispiirre ovat olleet jälleenvienti ja transitokuljetukset, jotka ovat tosin viime vuosina vähentyneet selvästi. Venäjä on Suomen suurin tuontimaa (18 % kokonaistuonnista) ja toiseksi suurin vientimaa (10 %). Sen sijaan Suomi on Venäjälle melko pieni kauppakumppani, vain noin 2 % sen kokonaiskaupasta.

Vuonna 2012 Suomen kauppa Venäjän kanssa supistui hieman (2,3 %) edellisvuodesta. Tuonnin arvo pieneni 6,5 % ollen 10,6 mrd. euroa, mutta vienti kasvoi (6,6 %) 5,7 mrd. euroon. Siten Suomen **kauppataseen vaje** Venäjän-kaupassa kutistui lähes 20 % alle 5 mrd. euroon. (Kuvio 22) Yli puolet Venäjä-kaupan barometriin vastanneista suomalaisyrityksistä odottaa vientinsä Venäjälle edelleen kasvavan (SVKK 2013). *"Miljoonakaupunkeihin ollaan [edustajan välityksellä] menossa jollakin aikajänteellä. Me nähdään Venäjä ihan oikeasti kasvupotentiaalina."* Tammi-maaliskuussa 2013 Suomen vienti Venäjälle kasvoikin 5 %, kun tuonti supistui 2 % (Tullihallitus 31.5.2013).

Kuvio 22. Suomen ja Venäjän välinen tavarakauppa, milj. euroa

Lähde: Tullihallitus (2013)

Myös jälleenvienti ja transitokuljetukset²⁴ olivat huipussaan vuonna 2008, eivätkä ole palautuneet ennalleen johtuen erityisesti autojen jälleenviennin ja transitokuljetusten vähenemisestä. Taustalla

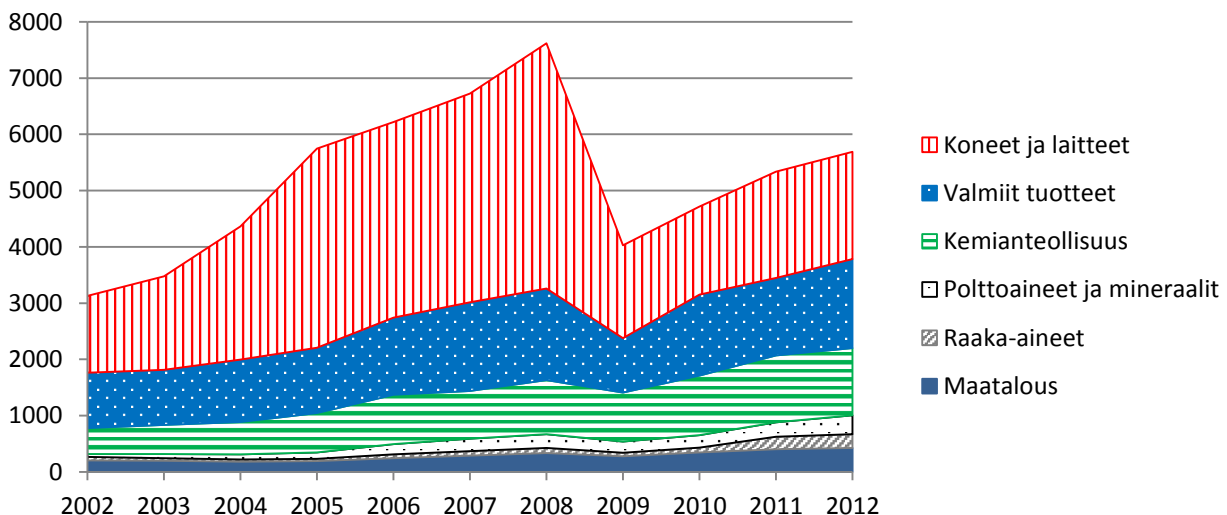
²⁴ **Jälleenviennissä** tavara kirjataan kauttakulkumaan tuonniksi ja viedään sitten eteenpäin. Kyseiset tavarat voivat Suomessa vaihtaa omistajaa, niitä voidaan varastoida, pakata uudelleen ja kenties varustaa esim. venäjänkielisillä käyttöohjeilla. Tavarain olennainen luonne ja tavaraluokituksen mukainen tavaranimike ei kuitenkaan käsittelyn aikana muutu. **Transitokuljetuksissa** (eli kauttakulkuliikenteessä) tavaroita puolestaan ei osteta kauttakulkumaahan, niitä ei

ovat Venäjän oman autotuotannon kasvu ja tuontisatamien kehittyminen, jolloin tarve tuoda autoja Suomen satamien kautta on vähentynyt. Viime vuonna transitokuljetusten arvo laski hieman (1 %) ollen 20,6 milj. euroa. Juomien ja autojen transito väheni jopa 24 %, ja koneiden ja laitteiden transitokuljetukset nousivat suuremmiksi kuin autojen (Tullihallitus 29.1.2013). Suomen tullin antaman arvion mukaan transitokuljetukset tulevat edelleen joko vähenemään tai pysymään ennallaan riippuen Venäjän satamien kehityksestä ja yleisestä taloustilanteesta. Sen sijaan jälleenvienti saattaa kasvaa hitaasti, koska suomalaisyrityksillä uskotaan olevan potentiaalia tuottaa lisäarvoa Venäjän-vientiin. Tulli ei kuitenkaan usko jälleenviennin nousevan vuoden 2008 tasolle.

Suomen **viennin rakenne** Venäjälle on melko monipuolinen (Kuvio 23). Koneiden ja laitteiden osuus on kolmasosa (33,5 %), vaikkakin niiden viennin arvo on puolittunut vuodesta 2008. Viime vuonna kaivannaisteollisuuden käyttämien erikoiskoneiden vienti kasvoi kuitenkin roimasti (30 %). Esimerkiksi murskaimia valmistavalle Metsolle Venäjä on tärkeä markkina, mutta epäsäännöllisesti saatavien projektien vuoksi sen on vaikea ennustaa viennin kasvua tulevaisuudessa (Taloussanomat 12.4.2013). Toinen tärkeä tuoteryhmä ovat valmiit ja valmistetut tavarat (30 %:n osuus), ja viime vuonna kasvu oli nopeinta kojeiden ja mittarien viennissä (59 %). Lääketieteellisten kojeiden ja laitteiden alalla hammastarvikejakelija Plandent Oy aikoo laajentua Pietariin, jossa markkinat kasvavat voimakkaasti (KL 9.4.2013). Myös vaatteiden vienti kasvoi hieman ja on nykyään lähinnä suomalaisten vähittäiskauppatuotteiden sisäistä. ”Keskiluokalla on jo aika hyvin varallisuutta jopa suomalaiseen keskiluokkaan nähden. Kyllä sitä kysyntää on laadukkaille tuotteille ja tavaroille.” Kolmas merkittävä ala on kemianteollisuus, jonka vienti on kaksinkertaistunut 10 vuodessa. Kemiran paperi- ja sellukemikaalien kysyntä on kasvanut Venäjällä koko 2000-luvun, ja yhtiö odottaa kasvun jatkuvan tänäkin vuonna (Taloussanomat 12.4.2013). Pieni mutta nopeasti kasvava vientiala ovat polttoaineet (etenkin öljynjalostus), jossa Suomella on korkeatasoista osaamista, ja venäläisöljystä jalostettuja tuotteita viedään mm. takaisin Venäjälle (Öljyalan keskusliitto 2013).

Kuvio 23. Suomen vienti Venäjälle tuoteryhmittäin, 2002–2012, milj. EUR

Luokittelu: SITC-1. 'Valmiit tuotteet' sisältää SITC-tuoteryhmät 6 Valmistetut tavarat valmistusaineen mukaan, 8 Erinäiset valmiit tavarat ja 9 Muut tavarat. 'Maatalous' sisältää tuoteryhmät 0 Elintarvikkeet ja elävät eläimet, 1 Juomat ja tupakka sekä 4 Eläin- ja kasviöljyt ja -rasvat.

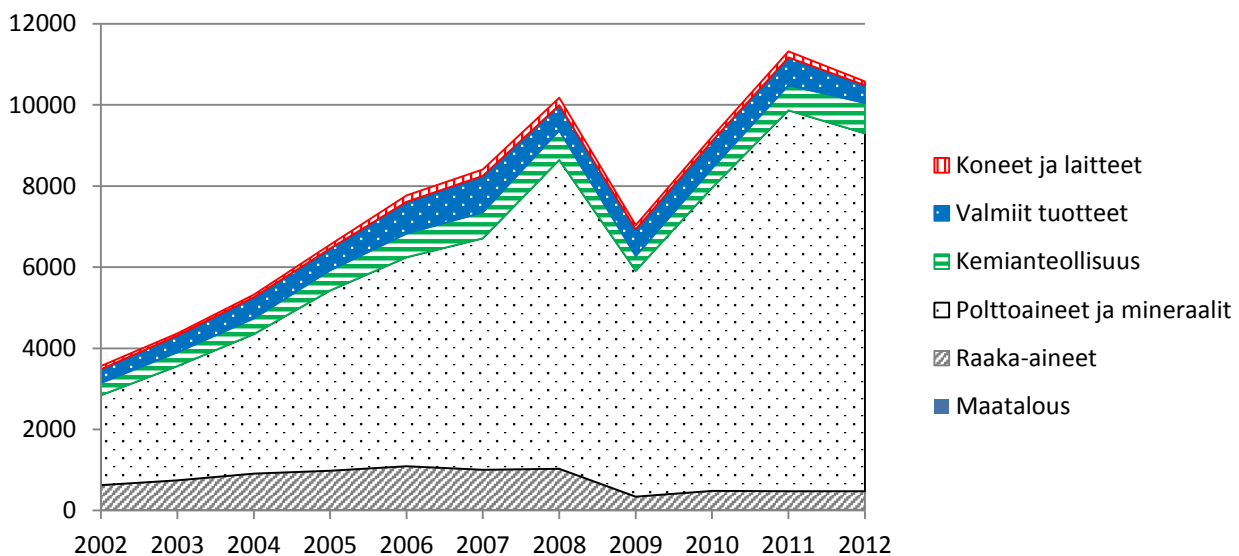
Lähde: Tullihallitus (2013)

tullata kauttakulkumaassa eikä niitä tilastoida kauttakulkumaan ulkomaankaupaksi. Jälleenviennin tarkkaa arvoa on usein mahdotonta määrittellä, mutta Suomen tulli laskee sille arvion.

Tuonnin rakenne on sen sijaan entistäkin yksipuolisempi. Polttoaineiden ja mineraalien osuus on öljynhinnan nousun myötä kasvanut kahdesta kolmasosasta 83 %:iin (Kuvio 24); vuonna 2012 tuonti kuitenkin supistui hieman kahden pienen alaryhmän (sähkö ja kivihiili) osalta. Sähköntuonti väheni, koska Venäjä otti käyttöön kapasiteettimaksut,²⁵ joiden vuoksi tuonti on kannattavaa vain korkeiden hintapiikkien aikana; sähköntuonnin arvioidaan pysyvän vähäisenä myös jatkossa (KL 25.3.2013). Öljyn ja kaasun tuonnin arvo sen sijaan kasvoi hiukan. Öljyn tuonti saattaa kuitenkin asiantuntijoiden mukaan supistua jopa 40 % kymmenessä vuodessa, mikäli öljyn tuotanto vaikeutuu ja hinta kohoaa merkittävästi (YLE 17.4.2013). Muiden venäläistuotteiden tuonti Suomeen on hyvin pientä. Esimerkiksi raaka-aineiden tuonnin arvo on puolittunut ja osuus supistunut vain 4 %:iin.

Kuvio 24. Suomen tuonti Venäjältä tuoteryhmittäin 2002–2012, milj. EUR

Luokittelu: SITC-1. 'Valmiit tuotteet' sisältää SITC-tuoteryhmät 6 Valmistetut tavarat valmistusaineen mukaan, 8 Erinäiset valmiit tavarat ja 9 Muut tavarat. 'Maatalous' sisältää SITC-tuoteryhmät 0, 1 ja 4, mutta sen osuus on niin pieni, ettei se näy kuviossa.

Lähde: Tullihallitus (2013)

Suomesta tehtyjen **suorien investointien** virta Venäjälle oli viime vuonna negatiivinen, -14 milj. euroa, ja suomalaissijoitusten kanta pieneni hieman 2.953 milj. euroon (Kuvio 25).²⁶ Suomalaiset investoinnit Venäjällä ovat siten likipitään yhtä suuret kuin toisessa suuressa kehittyvässä taloudessa Kiinassa. SVKK:n (2013) Venäjä-barometriin vastanneista suomalaisyrityksistä 14 % on investoinut Venäjälle viimeisen vuoden aikana; useimmat perustivat tytäryrityksen myynnin kehittämiseksi. Uusia tai lisäinvestointeja suunnittelee myös 14 % vastanneista – rakennusyrityksistä noin puolet, mutta kaupan alan yrityksistä ei monikaan.

Suurimpia **haasteita** suomalaisyrityksille ovat ongelmat tullauksen kanssa sekä byrokratia. ”...lait muuttuu sanotaan vuosineljänneksittäin. Siihen joutuu panemaan hirveästi voimavaroja [...] Kyllä

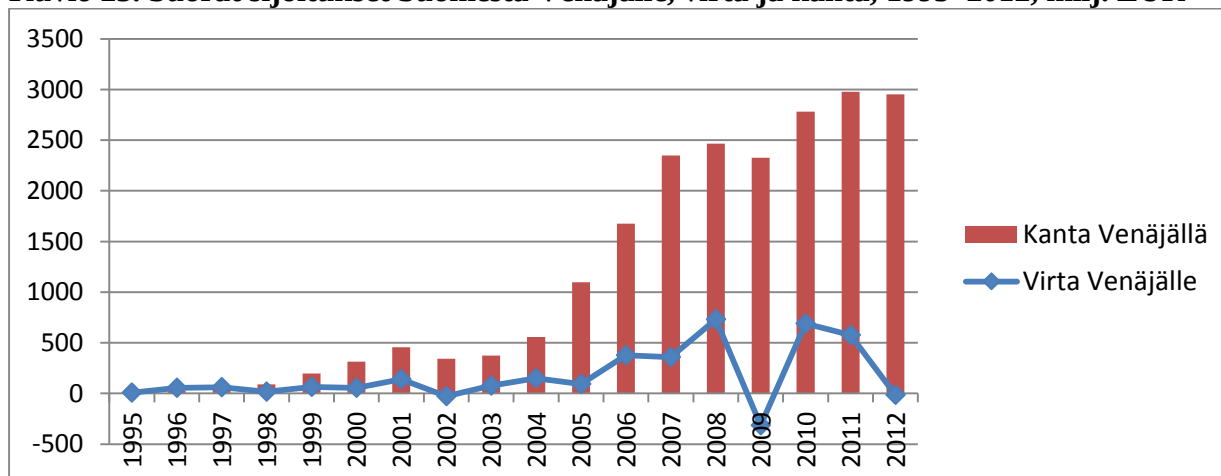
²⁵ Venäjän sähköjärjestelmän uusimisen jälkeen Suomeen monopolina sähköä tuova venäläisyhtiö joutuu maksamaan kapasiteettimaksuja korkean kulutuksen tunneilta aamupäivällä ja alkuillasta, joten se tuo sähköä Suomeen lähinnä matalan kulutuksen aikaan öisin ja viikonloppuisin. (HS 17.1.2013)

²⁶ Suomen pankin maksutasetilastot rekisteröivät vain Suomesta Venäjälle kulkeneet rahavirrat. Suomalaisyritysten kokonaisinvestoinnit Venäjällä ovat kuitenkin tätä suuremmat, koska yritykset tekevät sijoituksia Venäjälle myös kolmansista maista käsin. Suomalais-Venäläinen Kauppakamari ja Elinkeinoelämän keskusliitto arvioivat, että suomalaisyritysten kumulatiiviset investoinnit Venäjällä ovat noin 10 mrd. euroa.

siihen [byrokratiaan] länsimaihin verrattuna menee enemmän kuin tuplasti aikaa.” Vientiyritysten ongelmana ovat myös kuljetus ja logistiikka, kun taas Venäjälle etabloituneet yritykset mainitsevat lisäksi hintatason, kulttuurierot ja verotuksen. Liiketoiminnan supistumista odottaa kuitenkin vain muutama kyselyyn vastannut yritys; heikoimpia odotukset ovat palvelualojen yrityksillä. Silti poikkeuksiakin on: asianajotoimisto Borenius avaa uuden toimiston Pietariin (KL 24.1.2013). Uutta palvelutoimintaa on syntynyt myös Koillisväylän avauduttua laivaliikenteelle, ja merimoottoreita valmistava Wärtsilä perusti Murmanskiin huoltotoimipisteen arktisilla alueilla liikkuville aluksille. (Arvopaperi 25.10.2012)

Kuvio 25. Suorat sijoitukset Suomesta Venäjälle, virta ja kanta, 1995–2012, milj. EUR

Lähde: Suomen Pankki (2013)

Liiketoiminnan **kasvua** odottaa joka toinen suomalaisyritys, etenkin vähittäiskaupan, rakentamisen ja ympäristöteknologian alalla toimivat sekä suuremmat yritykset. ”...jos vastaavaa [kuin vuoden 2008] kriisiä ei tapahdu, niin me uskotaan kaksinumeroiseen kasvuun vuosittain.” Pesuaineita valmistava KiiltoClean avasi Pietarin-tehtaaseensa uuden pakkauslinjan ja myy tuotteitaan Venäjällä myös suomalaisten vähittäiskauppatietojen kautta. Myös Neste Oil aikoo jatkaa laajentumistaan Venäjällä edelleen 4-5 huoltoaseman vuosivauhtia. Teollisuus- ja kuluttajamaaleja valmistavan Teknoksen kysyntä kasvaa Venäjällä 30 % vuodessa, ja se aikoo rakentaa Pietariin nykyisiä tehtaitaan suuremman maalitehtaan. Ympäristöteknologian markkinat kehittyvät, kun Venäjällä on otettu käyttöön pakokaasujen päästöjä valvova ns. Euro-4-normi, ja suomalainen Ecocat odottaa katalysaattorimyyntinsä kasvavan maassa selvästi. (KL 14.9.2012; 14.1.2013; 21.1.2013) Myös Lassila & Tikanoja näkee mahdollisuuksia investoida Venäjälle lähivuosina, kun jätehuolto maassa kehittyy ja mm. laittomia kaatopaikkoja vähennetään (Talouselämä 5.10.2012).

Suomalaiset ovat myös perustaneet yrityspuistoja ja -klustereita mm. auto- ja konepajateollisuuteen Pietarissa, Moskovassa ja Viipurissa, tarkoituksena tarjota toimitilat ja palveluja etenkin pk-yrityksille. Kaikkiin hankkeisiin ei kuitenkaan ole saatu riittävästi yrityksiä. ”...semmoinen oli havaittavissa viime vuonna, että oli kiinnostusta ja innostusta tulla tänne, mutta niistä ei ole kyllä moni juttu realisoitunut. Halutaan keksiä jotain, kun Eurooppa on kriisissä ja niin edelleen, mutta kyllä tämä edelleenkin on haastava markkina.” Uusia projekteja on kuitenkin **suunnitteilla**: konsulttiyhtiö Ionhawk kokoaa nanoteknologia-alan yrityksiä luodakseen suomalaishäklusterin Moskovaan, ja pyrkii yhteistyöhön myös pääomasijoitusyhtiö Rusnanon kanssa (KL 13.3.2013). Rusnanolta jo rahoitusta saanut nanoteknologiayhtiö Beneq puolestaan perustaa Venäjälle tytäryrityksen hoitamaan myyntiä ja tuotekehitystä (T&T 9.11.2012).

Lähteet

Arvopaperi 25.10.2012. Kasvua rajan takaa.

HS 17.1.2013. Venäjä sotki sähkömarkkinat.

KL 14.9.2012. Teknos rakentaa Pietariin uuden maalitehtaan.

KL 14.1.2013. Ecocat sai Venäjältä vauhtia katalysaattorituotannolleen.

KL 21.1.2013. KiiltoClean aikoo viedä kuluttajatuotteensa Venäjälle.

KL 24.1.2013. Asianajotoimisto Borenius laajentaa Pietariin.

KL 13.3.2013. Suomalaiset rakentavat nanoklusteria Moskovaan.

KL 25.3.2013. Sähköntuonti Venäjältä pysyy alhaalla.

KL 9.4.2013. Suomalainen Plandent laajenee Venäjälle.

Suomen Pankki (2013) Maksutasetilastot. <http://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/maksutase/Pages/taulukot.aspx>

SVKK (2012) Suomalais-venäläinen kauppakamari: Venäjän-kaupan barometri. Venla 4/2012.

SVKK (2013) Suomalais-venäläisen kauppakamarin lehdistötiedotteet 17.4.2013. Venäjän-kaupan barometri: Kasvua Venäjältä – teollisuus yllätti.

Talouselämä 5.10.2012. Lassila & Tikanoja siivosi strategiansa.

Taloussanomat 12.4.2013. Periferia vai kasvuapaja? Venäjä jakaa yhtiöitä.

T&T 9.11.2012. Beneq perustaa tytäryhtiön Venäjälle. Tekniikka&Talous

Tullihallitus (2013) ULJAS-tietokanta. http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/ulkomaankauppatilastot/uljas/index.jsp

Tullihallitus 29.1.2013. Joulukuun transitokuljetukset laskivat 14 prosenttia edellisvuodesta.
http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/tilastot/transito/trans12_12/index.html?bc=1493

Tullihallitus 31.5.2013. Tavaroiden ulkomaankaupan kuukausitilasto. Maaliskuu 2013.
http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/tilastot/kktilasto/032013/liitteet/2013_K03.pdf

Yle 17.4.2013. Tuontiöljyn saanti voi pudota 40 % vuosikymmenessä – Suomea vaaditaan pikaiseen öljyvieroitukseen.

Öljyalan keskusliitto (2013) Öljy Suomen energiataloudessa. <http://www.oil.fi/fi/tietoa-oljysta/oljy-suomen-energiataloudessa>

Venäjän WTO-jäsenyyden vaikutukset eivät vielä näy

- Useita tullinalennuksia peruttu WTO-sopimuksen vastaisesti
- Uusia kaupanesteitä mm. auto-, metsä- ja elintarviketeollisuudessa

Lähes kaksi vuosikymmentä kestäneiden neuvottelujen jälkeen Venäjästä tuli Maailman kauppajärjestö WTO:n jäsen elokuussa 2012. Venäjälle myönnettiin myös historiallisen pitkät siirtymäajat tuonnin vapauttamiseen monilla aloilla. Toistaiseksi Venäjän tuonti on saattanut kasvaa lähinnä sellaisten yksittäisten tuotteiden kohdalla, joiden tullinalennukset toteutettiin välittömästi. (Bovityko 8/2013) Venäjän hallituksessa juuri käsitellyn ohjelman mukaan keskimääräinen siirtymäaika WTO-sopimuksen lopullisiin tullitasoihin olisi kolme vuotta (Bofityko 22/2013). Suomalaisyrietykset ovat odottavalla kannalla. *"Pitkien siirtymäaikojen vuoksi ne ei vielä vaikuta. Minun näkemykseni WTO-jäsenyydestä on, että se positiivinen asia ei lyhyellä aikavälillä ole niinkään tullitariffit vaan se, että Venäjä sitoutuu kansainvälisiin, yhteisiin pelisääntöihin."* Venäjän WTO-sääntöjen vastaiset kauppapoliittiset toimet nousivatkin esiin pian jäsenyyden jälkeen. Kiistaa ovat aiheuttaneet etenkin auto-, metsä- ja elintarviketeollisuuden suojelun nimissä tehdyt tullinalennusten peruutukset. Sopimuksen toteutumista myös epäillään: *"...näyttää vähän siltä, että tulli pyrkii muuttamaan nimikkeitä sellaisiksi, että vero olisi korkeampi."* Venäjällä jäsenyyden vaikutuksia pidetään eri alojen erilaisen kohtelun vuoksi hyvinkin ristiriitaisina (Vedomosti 16.5.2013). Arvioiden mukaan kaupan avautumisesta kärsineitä venäläistoimialoja ovat mm. konepaja-, lentokone- ja metsäteollisuus (KL 14.5.2013).

Alkuvuodesta nousi esiin Venäjän asettama **tuontiautojen kierrätysmaksu**, joka WTO-sääntöjen vastaisesti ei koske kotimaassa valmistettuja autoja. Venäjän hallitus otti käsitteilyyn lakimuutoksia, joilla kierrätysmaksu ulotettaisiin koskemaan myös kotimaan autotuotantoa. Venäjällä toimivat autonvalmistajat vastustavat tätä, ja hallitus harkitsee, miten kierrätysmaksujen aiheuttamat kustannukset korvattaisiin valmistajille. (Bofityko 9/2013) Lisäksi EU:n ja Venäjän kiistakapulana ovat joidenkin **paperi- ja kartonkituotteiden** tullit, joita Venäjä korotti heti WTO-jäsenyyden astuttua voimaan. Sittenkin Venäjä teki kompromissiesityksen, jonka mukaan se laskisi tullit nykyisestä 15 %:sta sovitulle 5 %:n tasolle vuoteen 2016 mennessä. Tullinalennuksia venyttämällä Venäjä tukee mm. Ilim Groupin LWC-paperikoneen tuotantoa. *"Käytännössä uusi paperikonelinja käynnistyy näin ollen suojaavan tullimuurin takana. Ulkomailta tulevaa vapaata kilpailua rajoitetaan."* Kiistanalaiset kartonkituotteiden tullit Venäjä esitti laskevansa sovitulle tasolle 1.5.2013, mutta sittenkin Kazakstan ilmoitti vastustavansa tätä. *"Arvailtaan, että tuontitullit olisivat vääntövipuna, jotta saataisiin ratkaisu Venäjän ja Kazakstanin välisiin lihaan ja torjunta-aineisiin liittyviin ongelmiin."*

Venäjä näyttää myös pyrkivän hankaloittamaan **havupuun vientiä**, jolle lisenssin saaminen on paitsi byrokraattista, myös mielivaltaista. *"...paikallinen viranomaisen Rosleshoz pitää listaa yrityksistä, jotka saavat vientilisenssit. Me ei olla sillä listalla, ja se päivitetään kerran vuodessa elokuussa. Jos me emme nyt saa sitä, meidän havupuun tuontimme loppuu joksikin aikaa."* Metlan (2013) ennakkotietojen mukaan havupuun tuonti Venäjältä Suomeen laskikin viime vuonna lähes 40 %. Sen sijaan koivun tuonti on suomalaisten mukaan sujunut hyvin - Venäjällä ei ole laajamittaista koivua käyttävää metsäteollisuutta. Liikkeellä on huhuja myös metsänhakkuissa käytettävien ajokoneiden tuontitullien korotuksista (KL 21.3.2013).

Myös **elintarviketuotantoa** suojellaan liittyen Venäjän tavoitteeseen tulla ruokaomavaraiseksi lähivuosina. Putin on todennut tuontitullien alentamisesta johtuvien riskien voimistuneen mm.

karjataloudessa sekä elintarvike- ja maatalouskoneteollisuudessa. (Bofitvko 49/2012) Venäjällä on arvioitu tuonnin kasvaneen viime vuonna mm. sianlihan, maidon, kerman ja voin osalta 10–33,5 %, ja toimiin on ryhdytty oman maatalouden tukemiseksi jo ennen WTO-jäsenyyden voimaantumista (KL 28.12.2012). Venäjä nosti maatalouskoneiden tuontitullit yli 25 %:iin joitakin kuukausia sen jälkeen, kun niitä WTO-sopimuksella laskettiin 12 %:iin. Korotukset ovat voimassa helmikuusta heinäkuuhun eli vuoden tärkeimmän myyntiajan. Kuitenkaan mm. markkinahäiriöiden takia asetetut väliaikaiset korotukset eivät välttämättä riko WTO-sopimusta.

Myös Venäjän **OECD-jäsenhakemuksen** käsittely jatkuu. Venäjä jätti hakemuksen jo vuonna 1996, mutta sen käsittely alkoi vasta vuonna 2007 ja oli keskeytyksissä WTO-neuvottelujen loppuvaiheen ajan. Venäjällä jäsenyyden uskotaan toteutuvan parin seuraavan vuoden aikana, mutta OECD:n mukaan Venäjän tulee edelleen kehittää lainsäädäntöään ja etenkin sen toimeenpanoa. Erityistä huomiota OECD on kiinnittänyt mm. valtion merkittävään rooliin Venäjän taloudessa, ulkomaisten investointien kohteluun, korruptioon sekä ympäristöpolitiikkaan. (Bofitvko 9/2013) *”...ei eletä välttämättä markkinatalouden pelisäännöillä. Valtiovalta puuttuu niin moneen asiaan, ettei markkinatalous pääse koskaan oikeuksiinsa siellä.”*

Lähteet

Bofitvko 49/2012. WTO-jäsenyyden vaikutuksia pyritään lieventämään. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 8/2013. Venäjän ulkomaankaupan kasvu hidastui huomattavasti vuonna 2012. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 9/2013. Hallitus valmistelee autojen kierrätysmaksun ulottamista myös kotimaisiin autoihin. OECD käsittelee Venäjän jäsenhakemusta. BOFIT-viikkokatsaus.

Bofitvko 22/2013. Venäjän tullipoliittisen ohjelman luonnos vuosille 2014–2016 esillä hallituksessa. BOFIT-viikkokatsaus.

KL 28.12.2012. Venäjä valmistelee kilpailurajoituksia. Kauppalehti.

KL 21.3.2013. Konevienti törmää Venäjän tullimuriin. Kauppalehti.

KL 14.5.2013. Venäjän talous yskii öljyn mukana. Kauppalehti.

Metla (2013) Puun tuonti Venäjältä Suomeen.

http://www.idanmetsatieto.info/fi/document.cfm?doc=show&doc_id=1669

Vedomosti 16.5.2013. “Russia has not adapted to WTO.”

Mistä uuden kasvun eväitä Venäjälle?

Muihin BRIC-maihin verrattuna Venäjän bruttokansantuote oli viime vuonna likipitään Intian luokkaa ja hieman pienempi kuin Brasilian, mutta vain noin neljänneksen Kiinan tasosta (IMF 2013). Venäjän BKT-kasvu hidastui yli prosenttiyksiköllä 3,4 %:iin, kun tärkeimpien talousindikaattorien kehitys heikentyi. Taloutta pitkään kannatellut kotimaisen kysynnän kasvu on hiipunut, kiinteiden investointien kasvuvauhti hidastunut useamman prosenttiyksikön, ja nopeasti lisääntyneen tuonnin myötä kauppataaseen ylijäämä pienentynyt. Näin ollen Venäjän BKT:n tämänhetkinen kasvupotentiaali lienee vain 1-2 %. Suomalaisyrietykset pitävät tulevaisuudennäkymiään Venäjällä silti melko valoisina; liiketoiminnan odotetaan edelleen kasvavan mm. vähittäiskaupassa ja rakennusosalalla. *"Rakentamisen markkina on Venäjällä loputon. Riippuu vaan, että kuka minkäkin siivun sieltä haluaa."*

Putinin kolmas kausi onkin alkanut haastavissa merkeissä, kun aiemmat "helpot" kasvun eväät (öljyn hinnannousu ja käyttämätön tuotantokapasiteetti) on pitkälti jo hyödynnetty. Energiasektorin tuotanto ei juuri lisäännä, eikä öljyn tai kaasun hinnoissa ole merkittäviä nousupaineita, koska viime vuosina nopeasti kehittyneet tuotantoteknologiat ovat lisänneet kilpailevien energiatuotteiden tarjontaa maailmanmarkkinoilla. Venäjällä etsitäänkin nyt kuumeisesti uusia kasvun keinoja. Talouskehitysministeriön näkemyksenä on Kiinan mallin mukainen panostus infrastruktuuriin, kun finanssiministeriö puolestaan keskittyy liiketoimintaympäristön kehittämiseen. Infrastruktuuri-investoinneilla on Venäjällä huomattavasti enemmän tuottavuuspotentiaalia kuin Kiinassa, mutta ongelmana on niiden korruptoituneisuus, joka nostaa projektien hintaa ja vahvistaa olemassa olevia harmaita rakenteita. Liiketoimintaympäristön kehittäminen taas olisi hidasta, koska nykyisistä käytännöistä hyötyvät eivät halua vapaaehtoisesti edistää muutosta. Suomalaisyrietysten näkökulmasta suurimmat ongelmat – tullaus ja byrokratia – saattavat tosin helpottaa Venäjän WTO-jäsenyyden myötä, etenkin jos talouskasvu piristyy. Sen sijaan talouskriisien aikana kaupan esteet tyypillisesti voimistuvat.

Toisin kuin monella muulla maalla, Venäjällä on elvytysvaraa vararahastoihin virtaavien energiatulojen ja alhaisen velkaisuutensa ansiosta. Päättäjät halunnevat varautua talouskriisiin mahdolliseen uusiutumiseen, kerätä puskurivaroja ja välttää velkaantumista. Keskuspankin uuden pääjohtajan myötä Venäjä näyttäisi myös pyrkivän luomaan lyhyen aikavälin kasvua löysemmän rahapolitiikan avulla. Talouden pitkän aikavälin kasvu voi kuitenkin perustua vain tuottavuuden nousuun, joka vaatisi panostuksia sekä henkiseen että tuotannolliseen pääomaan ja infrastruktuuriin. Näin Venäjä pystyisi hyödyntämään nykyisiä vahvuuksiaan ja mahdollisesti löytämään uusia mahdollisuuksia korkeamman jalostusasteen ja modernimman tuotantorakenteen puolelta. Tämä vaatisi investointi-ilmapiirin parantumista ja siihen liittyen korruption kitkemistä, mikä puolestaan edellyttäneek valtion otteen hölläämistä taloudessa. Venäjän talous tarvitsee pitkäjänteisiä investointeja, joita sekä venäläiset että ulkomaiset sijoittajat voisivat toteuttaa nopeiden voittojen tavoittelun sijaan, edellyttäen että liiketoimintaympäristö kehittyy selvästi.

Lähde

IMF (2013) WEO Database. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/01/weodata/index.aspx>